

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

EN MAMMA SOM ALLA ANDRA

- En kvalitativ studie om lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter av att bli mamma

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work,

15 higher education credits

Kandidatnivå

Termin HT20

Författare: Casandra Rosqvist Johansson och Jessika

Pedersen

Handledare: Maimuna Abdullahi

Antal ord: 20 000

Abstract

Titel: En mamma som alla andra – *En kvalitativ studie om lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter av att bli mamma.*

Författare: Casandra Rosqvist Johansson och Jessika Pedersen.

Nyckelord: lesbiskt föräldraskap, icke bärande modern, heteronorm, moderskapsnorm, kärnfamiljsideal, föräldrablivande, moderskapsidentitet, HBTQ.

Föräldrablivande och föräldraskap är frågor som rönt uppmärksamhet inom en rad olika forskningsdiscipliner. Majoriteten av den forskning som bedrivits i frågorna tar avstamp i den heterosexuella kärnfamiljens erfarenheter. Det råder således en del kunskapsluckor vad gäller lesbiska pars erfarenheter kring området generellt och i synnerhet med fokus på den icke bärande modern. Syftet med föreliggande studie var därför att undersöka och skapa förståelse för lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter och upplevelser av att bli och vara mamma i Sverige. Fem kvalitativa djupintervjuer har genomförts med lesbiska kvinnor vars samkönade partner burit och sedermera fött deras gemensamma barn. Empirin analyserades utifrån följande teoretiska ramverk och ansatser; socialkonstruktionism, queerteori, interaktionistisk teori, roll och identitetsteori samt intersektionalitet. Utifrån en tematisk analys identifierades fyra teman; *processen att bli mamma, omgivningens bemötande och avsaknad av stöd, moderskapsidentitet - den andra mamman, att känna sig fel* samt *moderskapsidentiteten idag*. Resultaten i föreliggande studie visade att lesbiska icke bärande mödrar möts av marginalisering, avvikelseproduktion, stereotypisering samt ifrågasättande utifrån normer såsom heteronormen, moderskapsnormen och kärnfamiljsidealet. Forskningsdeltagarna vittnade om en moderskapsidentitet som kantas av en uteblivande samhällelig bekräftelse på att anses vara en legitim moder till sitt barn. Företeelsen gav konsekvenser för forskningsdeltagarnas självsäkerhet avseende utvecklandet av en moderskapsidentitet, vilket medförde oro, psykisk ohälsa och stress. Vidare vittnade forskningsdeltagarna om en stärkt moderskapsidentitet och tillhörande självkänsla kring denne, en tid efter att barnet blivit fött. Denna stärkta självkänsla visade sig dock inte vara förknippad med ökad social och/eller samhällelig bekräftelse på att icke bärande mödrar är en legitim moder, utan snarare ett resultat av barnets bekräftelse av den icke bärande modern som mamma.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND	1
1.1.1 Samkönade pars rättigheter i Sverige	1
1.1.2 Vägen till lesbiska pars familjebildningsmöjligheter	2
1.1.3 Juridiska aspekter och process.....	3
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
1.3 STUDIENS RELEVANS FÖR SOCIALT ARBETE	5
1.4 TERMINOLOGI	5
1.4.1 Icke bärande moder.....	5
1.4.2 Moderskap och moderskapsidentitet.....	6
1.4.3 Rådande normer.....	7
2. TIDIGARE FORSKNING	8
2.1 AVSAKNAD AV STÖD.....	8
2.2 ICKE LEGITIMT MODERSKAP.....	9
2.3 MEN PAPPAN DÅ?.....	11
2.4 UTVECKLING AV FÖRÄLDRAIDENTITET	12
3. TEORETISKA RAMVERK OCH BEGREPP	14
3.1 SOCIALKONSTRUKTIONISM	14
3.1.1 Varför socialkonstruktionism?	15
3.2 QUEERTEORI.....	16
3.2.1 Heteronorm	16
3.2.2 Kärnfamiljsideal.....	17
3.2.3 Normer kring moderskap.....	18
3.2.4 Varför queerteori?.....	18
3.3 INTERAKTIONISTISK TEORI.....	19
3.3.1 Stämplingsteori.....	19
3.3.2 Varför stämplingsteori?	19
3.4 ROLL OCH IDENTITETSTEORI	20
3.4.1 Moderskapet som en kollektiv identitet	21
3.4.2 Stödets betydelse för identitetsskapandet	21
3.4.3 Varför roll och identitetsteori?.....	22
3.5 INTERSEKTIONALITET	22
3.5.1 Varför intersektionalitet?	23
4. METOD OCH METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	24
4.1 VAL AV METOD.....	24
4.2 VETENSKAPSTEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	24

4.3 DATAINSAMLINGSMETOD	25
4.3.1 Kvalitativa intervjuers fördelar och begränsningar	26
4.4 FÖRFÖRSTÅELSE	27
4.5 INFORMATIONSSÖKNING	28
4.6 URVAL & AVGRÄNSNINGAR.....	29
4.6.1 Urval	29
4.6.2 Avgränsningar.....	29
4.7 GENOMFÖRANDE	31
4.8 BEARBETNING AV EMPIRI.....	32
4.9 ANALYSMETOD.....	33
4.10 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET.....	34
4.11 ARBETSFÖRDELNING MELLAN FÖRFATTARNA.....	36
5. ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	37
5.1 VAL AV FORSKNINGSOMRÅDE.....	37
5.2 VAL AV BEGREPP	38
5.3 INFORMATIONSKRAVET OCH SAMTYCKESKRAVET	39
5.4 KONFIDENTIALITETSKRAVET	40
5.5 NYTTJANDEKRAVET.....	41
5.6 ETISKA ASPEKTER KRING KVALITATIV INTERVJU	41
6. RESULTAT OCH ANALYS	43
6.1 PRESENTATION AV FORSKNINGSDELTAĞARE	43
6.2 PROCESSEN ATT BLI MAMMA	44
6.2.1 Valet av land för att bli gravida	44
6.2.2 Att bli mamma genom beslut eller dom	47
6.2.3 Att bli mamma genom närstående adoption	49
6.3 OMGIVNINGENS BEMÖTANDE OCH AVSAKNAD AV STÖD	51
6.3.1 Att bli mamma, omgivningens reaktion på graviditeten.....	52
6.3.2 Avsaknad av stöd.....	53
6.4 MODERSKAPSIDENTITET – DEN ANDRA MAMMAN.....	55
6.4.1 Från förväntan till tvivel	56
6.4.2 Att sluta känna sig som blivande mamma	58
6.5 ATT KÄNNA SIG FEL	60
6.5.1 Inte mamma på riktigt	60
6.5.2 Konsekvenser på ett personligt plan.....	62
6.6 MODERSKAPSIDENTITETEN IDAG	64
6.6.1 En mamma som alla andra.....	64
6.7 SAMMANFATTNING AV RESULTAT.....	66
7. AVSLUTANDE DISKUSSION	68

7.1 STUDIENS BEGRÄNSNINGAR	68
7.2 FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING	69
7.3 AVSLUTANDE REFLEKTION	70
REFERENSLISTA	72
BILAGA 1. INFORMATIONSBREV	79
BILAGA 2. SAMTYCKESBLANKETT	81
BILAGA 3. INTERVJUGUIDE	84

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till de forskningsdeltagare som deltagit i studien! Tack för förtroendet att få förvalta era erfarenheter till en c-uppsats, för er tid och era viktiga livsberättelser. Tack vare er har föreliggande uppsats kunnat genomföras. Vi vill också tacka vår handledare Maimuna Abdullahi. Tack Maimuna för ditt fantastiska engagemang, för din kunskap, dina väl genomtänkta synpunkter och för alla upplyftande ord på vägen.

Stort tack!

Casandra Rosqvist Johansson och Jessika Pedersen

1. Inledning

Föräldrablivande och föräldraskap är frågor som rönt uppmärksamhet inom flera forskningsdiscipliner. Viljan att bli förälder är en normativ förväntan på heterosexuella par, en förväntan som däremot utifrån heteronormen ofta uteblir avseende samkönade par (Röstlund, 2019; RFSU, 2017). Majoriteten av den forskning som berör föräldraskap och föräldrablivande utgår således från den heterosexuella kärnfamiljens erfarenheter. En företeelse som sker trots att allt fler kvinnor i samkönade relationer blir mammor (Röstlund, 2019; Malmquist, 2015). Det råder således kunskapsluckor vad gäller lesbiska pars erfarenheter kring området generellt och i synnerhet med fokus på den icke bärande modern (Goldberg, 2010; Ryan-Flood, 2009; Röstlund, 2019; Malmquist, 2015). Med bakgrund av denna problemformulering ämnar föreliggande studie, utifrån en kvalitativ ansats, undersöka lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter och upplevelser av att bli mammor i Sveriges heteronormativa samhälle.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Samkönade pars rättigheter i Sverige

Homosexualitet är en term som myntades redan på 1860-talet. Syftet var att ersätta det negativt laddade ordet sodomit som tidigare använts för att beskriva homosexuella individer. Trots detta kom det att dröja fram till år 1979 innan Socialstyrelsen, efter påtryckningar av allmänheten, slutar betrakta homosexualitet som en sjukdom. Först nio år efter blev det förbjudet att diskriminera individer baserat på sexuell läggning. (Arbetsmarknadsdepartementet, 2018)

En viktig milstolpe för samkönade pars rättigheter och för att betraktas som makar är införandet av partnerskapslagen år 1995 (Malmquist, 2015; SFS 1994:1117). Lagen medförde att samkönade par skulle ges samma möjligheter som ett heterosexuellt par vad gäller att ingå äktenskap (Arbetsmarknadsdepartementet,

2018). Det fanns dock fortfarande väsentliga skillnader avseende samkönade pars rättigheter och möjligheter till att skaffa barn; ett samkönat par gavs inte möjlighet till statlig hjälp för att bli föräldrar och kunde således i juridisk mening inte dela ett juridiskt föräldraskap åt ett gemensamt barn (Arbetsmarknadsdepartementet, 2018; Zimmerman & Nordqvist, 2018; Malmquist, 2015). Denna företeelse motiverades med antagandet att ett samkönat föräldrapar inte ansågs gynna ett barns emotionella utveckling (Malmquist, 2015).

1.1.2 Vägen till lesbiska pars familjebildningsmöjligheter

År 1999 tillsattes Statliga offentliga utredningar vars avsikt var att belysa ett samkönat föräldraskap samt de skillnader som fanns kring samkönade respektive heterosexuella par avseende parens möjligheter till familjebildning (Malmquist, 2015; SOU 2001:10). Utredningarna mynnade ut i att det inte fanns några rimliga skäl till de skillnader som gjordes och år 2003 kom lagändringen som erkände samkönade föräldrapar som likvärdiga föräldrar som heterosexuella föräldrapar, vilket möjliggjorde för samkönade par att adoptera (Justitiedepartementet, 2002; Socialdepartementet, 2002). Därefter gavs lesbiska par år 2005 möjlighet till skattefinansierad assisterad befruktning via svensk sjukvård (Justitiedepartementet, 2005).

Att lesbiska par vände sig till fertilitetskliniker i framförallt Danmark var vanligt innan ovan nämnda lag kring assisterad befruktning trädde i kraft. Dock medförde inte den nya lagen att besöken till fertilitetskliniker i Danmark upphörde (Malmquist, 2015). Av olika skäl valde lesbiska par fortfarande Danmark framför Sverige (Zimmerman & Nordqvist, 2018; Malmquist, 2015). En av anledningarna var att Danmark inte delade Sveriges krav på att spermadonatorn skulle vara känd samt för att slippa den inte sällan långa väntetiden (Zimmerman & Nordqvist, 2018). Paren fick bekosta behandlingen på egen hand och den juridiska processen som efterföljde för att båda mödrarna skulle betraktas som föräldrar i juridisk mening var mer omfattande och tidskrävande än vid assisterad befruktning på svenska fertilitetskliniker (Malmquist, 2015; Malmquist, 2016). Processen inleddes med en faderskapsutredning för att fastställa barnets biologiska fader. Om paret använt sig utav en anonym donator avskrevs utredningen och fadern

betraktades som okänd. Var donatorn däremot känd ansågs denne som barnets fader (Malmquist, 2015). För att den icke bärande modern därmed skulle betraktas som förälder i juridisk mening behövde en närståendeadoption äga rum vilket förutsatte att det lesbiska paret var gifta (Zimmerman & Nordqvist, 2018). En sådan process kunde vara långvarig, i värsta fall mångårig, och innebar inte sällan oro och utanförskapskänslor för den icke bärande modern (Malmquist, 2015).

1.1.3 Juridiska aspekter och process

Lesbiska par i Sverige ges idag möjlighet till familjebildning via flera olika alternativ; genom assisterad befruktning på godkända fertilitetskliniker i Sverige eller i utlandet, adoption samt via heminsemination (Malmquist, 2015; Zimmerman & Nordqvist, 2018). Det alternativ som svenska lesbiska par i första hand väljer är skattefinansierad assisterad befruktning via svensk sjukvård på godkänd fertilitetsklirik (Malmquist, 2015; Malmquist, 2016). Assisterad befruktning innebär att den bärande kvinnans ägg befruktas, antingen genom insemination av donerade spermier eller via IVF. Det sistnämnda innebär att befruktningen sker i ett laboratorium och att det befruktade ägget sedermera förs in i kvinnans livmoder (1177 Vårdguiden, 2020). Sverige har i dagsläget fortfarande ett krav på att donatorn ska vara känd, vilket medför att barnet har laglig rätt att få ta del av informationen när denne blivit äldre (SFS 2006:351; SFS 2018:1279).

För att den icke bärande modern ska betraktas som juridisk förälder måste hon innan befruktningen samtycka till att fertilitetsbehandlingen genomförs (SFS 2018:1279; Zimmerman & Nordqvist, 2018). Detta samtycke är en försäkran om att den icke bärande modern ska ta ansvar för barnet och att barnet har rätt att få denne fastställd som juridisk förälder. När barnet är fött måste paret vända sig till socialtjänstens familjerätt för en föräldraskapsbekräftelse (Zimmerman & Nordqvist, 2018). Detta gäller oavsett om paret är gifta eller inte, till skillnad från gifta heterosexuella par där maken automatiskt erkänns som fader även vid assisterad befruktning (SFS 1949:381). Först när denna process är genomförd erkänns den icke bärande modern som en juridisk förälder åt sitt barn (SFS 2018:1279; Zimmerman & Nordqvist, 2018).

År 2019 antogs en lag som avskaffade kravet på närståendeadoption för lesbiska kvinnor som valt att genomföra assisterad befruktning på godkänd fertilitetsklinik utomlands (SFS 2018:1279). Samma förfarande för föräldraskapspresumtion ska därmed, enligt lagen, råda även i dessa fall under förutsättning att informationen om donatorn är känd och öppen för barnet att ta del av i framtiden (SFS 2018:1279; Zimmerman & Nordqvist, 2018). Lesbiska par som använder sig av okänd donator på fertilitetsklinik utomlands måste fortfarande genomgå närståendeadoption för att den icke bärande modern ska fastställas som juridisk förälder. Närståendeadoptionsprocessen kan förutom att vara långvarig också anses rättsosäker eftersom den icke bärande modern inte har någon juridisk rätt att få adoptera barnet om den bärande modern exempelvis skulle ångra sig (Zimmerman & Nordqvist, 2018).

1.2 Syfte och frågeställningar

Föreliggande studies syfte är att undersöka lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter av att bli och vara mamma i Sverige. Studien avser att ge förståelse för hur icke bärande mödrar definierar och skapar sin moderskapsidentitet samt hur denne påverkas i relation till omgivningens bemötande.

Studiens syfte konkretiseras genom följande frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har icke bärande mödrar i lesbiska relationer av sitt moderskap?
- Hur kan icke bärande mödrars erfarenheter förstås utifrån rådande normer?
- Hur definierar icke bärande mödrar i lesbiska relationer sin moderskapsidentitet?
- Hur utvecklas och påverkas icke bärande mödrars moderskapsidentitet i förhållande till omgivningens bemötande?

1.3 Studiens relevans för socialt arbete

Socialstyrelsen (2019) betonar att samtliga anställda inom vård, omsorg och socialtjänst skall ha adekvat kunskap om HBTQ-personers erfarenheter och livsvillkor samt kompetens att bemöta denna målgrupp på ett icke diskriminerande sätt. Socialstyrelsen (2019) framhåller att en sådan kompetens hos anställda är av stor vikt för att främja HBTQ-personers sociala delaktighet samt avgörande för att målgruppen ska kunna erbjudas välanpassad vård och insatser. Som socionom arbetar man inom bland annat socialtjänst eller andra myndigheter med frågor som rör vård och omsorg. Vi bedömer således att man som socionom med högsta sannolikhet kommer i kontakt med målgruppen under sitt arbetsliv.

Enligt vår mening går det att ifrågasätta huruvida den kompetens som exempelvis socionomer enligt Socialstyrelsen (2019) skall ha, avseende HBTQ-personers livsvillkor och erfarenheter, kan anses vara adekvat samt tillräcklig. Tidigare redogjordes kort för den kunskapslucka som råder avseende den icke bärande moderns erfarenheter av att bli mamma (Goldberg, 2010; Ryan-Flood, 2009; Röstlund, 2019; Malmquist, 2015), något som kommer redogöras för utförligare under nästkommande kapitel. Med bakgrund av detta anser vi att en sådan kompetens, vilken Socialstyrelsen (2019) framhåller som viktig, enkom kan innehas och erhållas om samtliga HBTQ-personer inom spektrumet finns representerade i forskningen. I dagsläget föreligger inte en sådan situation varpå vi anser att forskning likt föreliggande studie är av stor vikt för socialt arbete och för att socionomers HBTQ- kompetens skall anses adekvat.

1.4 Terminologi

1.4.1 Icke bärande moder

I föreliggande studie används begreppet icke bärande moder som en benämning på den kvinna som i en samkönad relation blivit mamma genom assisterad befruktning men som inte burit eller fött sitt barn. Den icke bärande modern

saknar således biologiska band till sitt barn. Vidare kommer hon benämnas som mamma och inte förälder, detta eftersom vi inte vill bidra till att reproducera föreställningen om att den icke bärande modern inte är lika mycket mamma som den kvinna som fött barnet. Slutligen vill vi framhålla att valet av benämningarna på målpopulationen har bestämts i samråd med de kvinnor som deltagit i studien.

1.4.2 Moderskap och moderskapsidentitet

Begreppen moderskap och moderskapsidentitet används i föreliggande studie som en synonym till, samt ersättning av, de mer vedertagna samt förekommande begreppen inom familjeforskning: föräldraskap och föräldraidentitet. När deltagarna i föreliggande studie åsyftas kommer begreppen moderskap och moderskapsidentitet användas. Begreppen föräldraskap och föräldraidentitet utesluts inte helt, utan används fortfarande när det generella forskningsområdet åsyftas. Vidare kommer juridisk förälder användas för att beskriva icke bärande mödrars juridiska registrering som vårdnadshavare. Detta eftersom icke bärande mödrar i juridisk mening inte registreras som barnets mamma utan som dennes förälder (Zimmerman & Nordqvist, 2018).

Valet att ersätta föräldraskap och föräldraidentitet med moderskap och moderskapsidentitet har gjorts med bakgrund av diskussioner som förts med forskningsdeltagarna i föreliggande studie. Vidare redogörs detta medvetna val för och vilka aspekter som motiverade det under kapitel 5, rubrik 5.2.

Moderskap och dess innebörd är förknippat med en rad föreställningar och normer (Malmquist, 2015), vilka kommer redogöras för utförligare under teorikapitlet. Nationalencyklopedin (u.å.) definierar moderskapet som den föräldraegenskap hos en kvinna som burit, fött och sedermera vårdar sitt biologiska barn. I föreliggande studie används inte samma definition av moderskap och moderskapsidentitet. Detta eftersom vi anser att definitionen exkluderar icke bärande kvinnor från moderskapet. Istället användes en mer inkluderande tolkning av moderskap och moderskapsidentitet i föreliggande studie. Moderskap benämns här som den föräldraegenskap en kvinna har då hon vårdar och har omsorg för ett barn hon är mamma till.

1.4.3 Rådande normer

Benämningen rådande normer är återkommande i föreliggande studie. Benämningen används som ett samlingsbegrepp för de normer som utifrån tidigare forskning och insamlad empiri är relevanta utifrån studiens forskningsområde. Men specifikt åsyftar termen rådande normer de normer och rådande förställningar som existerar i Sverige avseende föräldraskap, moderskap och sexualitet. Under rubrik 3.2 redogörs dessa för ytterligare.

2. Tidigare forskning

Majoriteten av den forskning som berör föräldraskap och föräldrablivande utgår från den heterosexuella kärnfamiljens erfarenheter av forskningsområdet (Malmquist, 2015; Clarke, Ellis, Peel & Riggs, 2010). I takt med att lesbiska par i flera länder getts större juridisk möjlighet till familjebildning har också forskningsintresset för lesbiskt föräldraskap ökat marginellt men fortfarande råder en del kunskapsluckor kring lesbiska pars erfarenheter på området generellt (Malmquist, 2015). Den forskning som däremot finns avseende lesbiskt föräldraskap utgår framförallt från de erfarenheter den modern som burit barnet har av moderskap och av att bli mamma. Den icke bärande moderns berättelse och erfarenheter på området har således lyfts fram i sparsam bemärkelse (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013).

Vid en genomgång av den begränsade tillgång av tidigare forskning som belyser den icke bärande moderns erfarenheter av moderskap och att bli mamma har i huvudsak tre centrala kategorier identifierats; *avsaknad av stöd, icke legitimt moderskap, men pappan då?* samt *utveckling av föräldraidentitet*. I avsnittet som följer presenteras den tidigare forskning som genomförts i förhållande till de kategorier vi identifierat. Den forskning vi bedömer som relevant i sammanhanget består av fyra vetenskapliga artiklar, en doktorsavhandling samt två omfattande forskningsöversikter på området. Forskningen som presenteras är i huvudsak internationella studier från anglosaxiska länder, undantaget är Malmquist (2015) doktorsavhandling vilken utgår från Sverige. Samtliga vetenskapliga artiklar är peer reviewed.

2.1 Avsaknad av stöd

I *Lesbian and gay parents and their children. Research on the family life cycle* (2010) gör psykologiprofessorn Abbie Goldberg en djupgående och omfattande forskningsöversikt avseende en stor del forskning som finns kring homosexuella pars erfarenheter av föräldraskap. I forskningsöversikten behandlas både

kvalitativ samt kvantitativ forskning. En klar majoritet kring den forskning som presenteras är av kvalitativ art. Goldberg (2010) redogör för att forskning på området visar att det finns flera olika sociala faktorer som underlättar transitionen till föräldraskapet. Vidare framhåller Goldberg (2010) att dessa faktorer enkom är anpassade efter heterosexuella pars behov och att det således råder en heteronom kring det stöd som erbjuds. Viktiga komponenter i detta stöd handlar exempelvis om insatser och socialt stöd kring föräldraskapet från både samhället och omgivningen, något som istället uteblir när det rör sig om lesbiska par och i synnerhet för den icke bärande modern.

I en vetenskaplig artikel av Abelson, Epstein och Ross (2013) redogör författarna för sin kvalitativa forskningsstudie avseende icke bärande mödrars psykiska mående i förhållande till moderskapsblivande och graviditetsprocessen. Abelson, Epstein och Ross (2013) har genomfört åtta kvalitativa intervjuer med icke bärande mödrar i syfte att erhålla deras erfarenheter kring forskningsområdet. I likhet med Goldberg (2010) framhåller även Abelson, Epstein och Ross (2013) en signifikant avsaknad av socialt och vårdrelaterat stöd inför det kommande moderskapet samt även under graviditetsprocessen i sig. De icke bärande mödrarna som deltog i studien upplevde en stor brist på information kring att bli mammor i egenskap av att vara en icke bärande moder. Flera av forskningsdeltagarna uttryckte en önskan om ett forum specifikt för icke bärande mödrar där frågor och utmaningar kring att vara en icke bärande moder kunde behandlas.

2.2 Icke legitimt moderskap

Malmquist (2015) studerar i en doktorsavhandling i psykologi lesbiskt föräldraskap utifrån olika aspekter. Avhandlingen innefattar fem empiriska artiklar vilka samtliga baserar sig på författarens kvalitativa forskning som utifrån totalt 96 intervjuer lyfter olika aspekter avseende lesbiska kvinnors erfarenheter av familjebildning. Ett exempel på ett sådant fokus Malmquist (2015) behandlar är närståendeadoption i lesbiska relationer och dess inverkan på den icke bärande moderns moderskap. I sin doktorsavhandling redogör Malmquist (2015) för

heteronormens inverkan på synen på moderskap. Malmquist (2015) menar att moderskap utifrån heteronormen konstruerats till att bära, föda och ha biologiskt band till sitt barn, något som icke bärande mödrar utifrån denna norm således inte lever upp till.

Jacque Gabb (2018) redogör i en kvalitativ autoetnografisk forskningsöversikt för de attityder och normer som inverkar på samhällssynen avseende ett lesbiskt moderskap. Forskningsöversikten utgår från Storbritannien, men kan enligt Gabb appliceras på övriga samhällen som ligger i framkant avseende HBTQ-personers rättigheter. Gabb myntar begreppet den *heteronormativa reproduktiva ordningen* vilket syftar till att befruktningen och den biologiska betydelsen är en central aspekt för att individer överlag ska anses vara föräldrar. Gabb (2018) menar att normer likt dessa medför att moderskapet är biologiskt villkorat och att lesbiska kvinnor således omedvetet disciplineras till att välja föräldraskapet eller en samkönad relation. I likhet med Malmquist (2015) framhåller Gabb (2018) att icke bärande lesbiska mödrar av denna anledningen inte anses vara en legitim moder. Detta då det biologiska villkoret för att enligt normen anses som en legitim moder inte är uppfyllt.

Ett exempel på hur denna biologiskt villkorade moderskapsnorm förekommer i realiteten redogörs för i intervjustudien av Abelsohn, Epstein och Ross (2013). Där framgår hur icke bärande mödrar tenderar att bli ifrågasatta av sin omgivning när hon berättar om att hon ska bli mamma. Detta med utgångspunkten av att hon inte är gravid. Liknande resultat står att finna i forskningsöversikten av Goldberg (2010) där icke bärande mödrar vittnar om en avsaknad av samhällelig bekräftelse på att anses vara lika mycket moder som den mamma som burit barnet.

Wojnar och Katzenmeyer (2014) redogör för sin kvalitativa intervjustudie med 24 icke bärande mödrar i en vetenskaplig artikel. I studien, vars syfte är att erhålla förståelse för icke bärande mammors utvecklande av en moderskapsidentitet samt för deras upplevelser av graviditeten och de första spädbarnsåren, konkretiseras ovan nämnda upplevelse ytterligare. Wojnar och Katzenmeyer (2014) menar att företeelsen bidragit till att en icke bärande moder inte benämns som mamma, utan snarare som den *andre* mamman.

Abelsohn, Epstein och Ross (2013) framhåller att ovan nämnda avsaknad av bekräftelse på att icke bärande mödrar är legitima mödrar står i konflikt till hur målgruppen själv tänker kring sitt moderskap. Denna motsättning framhålls i studiens resultat som orsaken till att de icke bärande mödrarna kände stor oro för hur omgivningen skulle betrakta dem som mödrar. Vidare bidrog denna upplevelse i kombination med avsaknad av stöd till en känsla av utanförskap under graviditeten. Mer specifikt förstärktes upplevelsen av att inte erkännas som en riktig mamma.

En annan aspekt av icke bärande mödrars upplevelse av att inte känna sig som en riktig mamma avser den juridiska aspekten av föräldraskapet. Utifrån Sveriges lagar redogör Malmquist (2015) för denna aspekt i sin doktorsavhandling. Malmquist (2015) framhåller hur icke bärande mödrar inte känner sig som en legitim moder när denne i ren juridisk bemärkelse inte anses vara förälder till sitt barn. En sådan situation kan uppstå då det krävs en närståendeadoption för att bekräfta den icke bärande moderns föräldraskap (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013; Zimmerman & Nordqvist, 2018). En svårighet som de icke bärande mödrarna beskrev avseende detta var maktlösheten av att juridiskt inte få ta viktiga beslut kring barnet i egenskap av att vara dennes förälder. Sammantaget betonar Malmquist (2015) att de juridiska aspekterna att som icke bärande moder anses vara förälder i juridisk bemärkelse har stor betydelse för huruvida icke bärande mödrar upplever sig vara en riktig mamma åt sitt barn.

2.3 Men pappan då?

I en vetenskaplig artikel redogör Victoria Clarke (2008) för hennes omfattande diskursanalys avseende hur lesbiskt föräldraskap omnämns i psykologisk litteratur från Storbritannien. I likhet med Malmquist (2015), Gabb (2018) samt Wojnar och Katzenmeyer (2014) betonar Clarke (2008) den betydelse som den biologiska aspekten har för att ett moderskap enligt moderskapsnormen ska anses legitimt. I artikeln konkretiserar dock Clarke (2008) ytterligare vad framhållandet av den biologiska aspektens betydelse medför avseende synen på lesbiska familjer. Clarke (2008) menar att lesbiska mödrars familjebildning präglas av en föreställning om att det *saknas* en biologisk fader. Denna avsaknad menar Clarke

(2008) framhålls som en negativ aspekt för lesbiskt moderskap. Detta exempelvis utifrån föreställningen om att en manlig förebild är av stor vikt för att ett föräldraskap ska anses tillräckligt bra för ett barn. Sammantaget menar Clarke (2008) att lesbiskt moderskap utifrån heteronormen nästan undantagslöst benämns utifrån denna avsaknad av en manlig förälder, och inte utifrån vad ett lesbiskt moderskap faktiskt innebär.

2.4 Utveckling av föräldraidentitet

Wojnar och Katzenmeyer (2014) framhåller att den icke bärande moderns moderskapsblivande och utveckling av moderskapsidentitet kantas av en rad utmaningar. Dessa utmaningar utgörs dels av att den icke bärande modern bryter moderskapsnormen eftersom hon inte burit barnet och därmed saknar biologiska band till sitt barn. Vidare benämns även juridiska aspekter samt bristande socialt stöd från samhället och vården som ytterligare utmaningar för den icke bärande moderns skapande av en moderskapsidentitet. Även Goldberg (2010) framhåller att avsaknaden av samhällelig och social bekräftelse på att icke mödrar är legitima mammor till sitt barn medför en negativ påverkan avseende icke bärande mödrars moderskapsblivande och utvecklande av moderskapsidentitet.

I en vetenskaplig artikel redogör författarna Hayman, Wilkes, Jackson och Halcomb (2013) för sin kvalitativa studie avseende lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter kring moderskap och utvecklandet av en moderskapsidentitet. Studiens resultat är baserat på 15 kvalitativa parintervjuer med lesbiska kvinnor. Hayman et al. (2013) framhåller hur resultaten visar att de lesbiska mammor som intervjuas använder olika medel i syfte att erhålla ett socialt erkännande som par och föräldrar. Exempelvis används giftermål som symbol för legitimering av partnerskapet. Vidare framhåller forskarna att denna process även kan urskiljas i hur lesbiska par generellt använder symboler för att få föräldraskapet legitimerat av omgivningen och i synnerhet i förhållande till den icke bärande modern. Som exempel nämns att lesbiska föräldrar önskar genomföra särtypiska moment som är förknippade med föräldraskap i övrigt. Bland annat omnämns dopet som en sådan symbol för att legitimera moderskapet. Vidare förklaras att icke bärande mödrar

exempelvis i kontakt med sjukvården därför ofta tar på sig en moderskapsroll med det större omsorgsansvaret för barnet i syfte att erhålla ett socialt erkännande som mamma.

Abelsohn, Epstein och Ross (2013) drar slutsatsen att icke bärande mödrar har en säregen utveckling av moderskapsidentitet, som beror på de premisser under vilka hon blir mamma. I resultaten från deras intervjustudie framkommer att denna utveckling kantas av funderingar grundade i normen kring biologiskt villkorat moderskap. Icke bärande mödrar beskrivs utveckla en moderskapsidentitet i skuggan av en oro kring hur relationen i framtiden skulle vara till barnet. Vidare framhålls utmaningar kopplat till den icke bärande moderns utvecklande av en moderskapsidentitet som en bakomliggande faktor till att icke bärande mödrar under graviditeten och första spädbarnstiden kan ha ett försämrat mående. En företeelse som i sin tur även det medför hinder och bidrar till utmaningar för hennes utveckling av en moderskapsidentitet.

3. Teoretiska ramverk och begrepp

I följande kapitel presenteras de teorier, begrepp och perspektiv som använts i föreliggande studie. Tre övergripande teoretiska ansatser vilka analysen förståelsen och efterföljande perspektiv utgår från används som paraplybegrepp. Dessa är; *socialkonstruktionistisk ansats*, *queerteoretisk ansats* samt *interaktionistisk ansats*. Vidare efterföljs dessa ansatser av specifika teoretiska begrepp och perspektiv; *heteronorm*, *kärnfamiljsideal*, *normer kring moderskap*, *stämplingsteori*, *roll och identitetsteori* samt *intersektionalitet*. Teorierna, begreppen och perspektiven används dels för att analysera empirin och dels i syfte att utifrån teoretiska ramverk skapa förståelse för forskningsdeltagarnas erfarenheter.

3.1 Socialkonstruktionism

Den socialkonstruktionistiska ansatsen myntades på 1960-talet av sociologerna Peter L. Berger och Thomas Luckmann (1966). Dock fick teorin sitt stora genomslag under 1980 samt 1990-talet, då forskning med intresset av att förstå samhällliga normer och genom dessa givna förklaringar till olika begrepp ökade (Psykologiguide, u.å.; Gablin, 2014). Att använda en precis definition av den socialkonstruktionistiska ansatsen har diskuterats kring av forskare på området, sammantaget anses teorin inbegripa flera närbesläktade förhållningssätt (Burr, 2003). Dock är det genomgripande synsättet samt översiktliga definitionen av ansatsen att den verklighet vi konstruerar och de begrepp som används för att förstå denne inte är givna, utan snarare ett resultat av ett socialt samspel människor emellan (Psykologiguide, u.å.). Utifrån detta synsätt får olika begrepp och fenomen sin betydelse av samhällliga normer, vilka konstruerats i mötet mellan människor inom en specifik samhälllig kontext (Gablin, 2014).

Utifrån ovan nämnda synsätt kan synen och definitionen avseende moderskap, samt föräldraskap generellt, förstås utifrån socialt konstruerade normer om moderskap, föräldraskap och sexualitet. Normerna bidrar till att skapa

föreställningar kring vem som i samhällets ögon betraktas som moder och vilka egenskaper och preferenser denne förväntas inneha (Berger & Luckmann, 1966).

3.1.1 Varför socialkonstruktionism?

Den socialkonstruktionistiska ansatsen har valts utifrån tre faktorer; tidigare forskning, innehållet i empirin samt utifrån det perspektiv vi önskar undersöka forskningsdeltagarnas erfarenheter. I den tidigare forskning som presenterats på området syns socialkonstruktionism som den genomgående röda tråden i framhållandet av teoretiska perspektiv och begrepp. Författarna har sedermera olika förklaringsmodeller och angreppssätt avseende forskningsområdet *den icke bärande modern*, exempelvis medicinska, socialpsykologiska, sociala och politiska. Dock är den socialkonstruktionistiska ansatsen den sammantagna gemensamma nämnaren.

Vidare antogs ett socialkonstruktionistiskt förhållningssätt vid intervjuerna, detta genom att ha fokus på hur forskningsdeltagarna konstruerar sin moderskapsidentitet samt utifrån vilka referensramar detta görs. Vidare är detta förhållningssätt i linje med studiens frågeställning avseende forskningsdeltagarnas erfarenheter i egenskap av att vara den icke bärande modern och hur dessa erfarenheter därefter kan förstås utifrån socialt konstruerande samt rådande normer.

Att det socialkonstruktionistiska ansatsen är relevant för föreliggande studie framkom även vid bearbetning av innehållet i empirin. Forskningsdeltagarna gav sammantaget uttryck för rådande socialt konstruerade normers relevans för hur deras erfarenheter i egenskap av att vara den icke bärande modern ser ut, vilket är väl förankrat med ett socialkonstruktionistiskt förhållningssätt (Gablin, 2014; Berger & Luckmann, 1966).

3.2 Queerteori

Queerteori är en ansats som myntades av Teresa d Lauretis och fick stort genomslag under 1980-talet (Ambjörnsson, 2016; Rosenberg, 2005). Queerteorins fokus är att ifrågasätta vedertagna normer och föreställningar avseende kön och sexualitet och utgör således ett normkritiskt perspektiv (Ambjörnsson, 2016; Butler, 2006). En norm definieras som outtalade samhällsregler kring vad som anses vara det givna och godtagbara inom specifika avseenden (Nationalencyklopedin, u.å.). Normerna innebär att socialt normativa beteenden, egenskaper och förhållningssätt premieras och att individer som upplevs stå utanför de normativa idealen därför möter sociala sanktioner av omgivningen denne ingår i (Sunesson, 2002; Ambjörnsson, 2016; Butler, 2007). Dessa sanktioner ingår i det maktsystem som upprätthåller och reproducerar de olika samhällsnormerna (Martinsson, Reimers, Reingarde & Lundgren, 2007). I följande avsnitt redogörs för de huvudsakliga queerteorikritiska normer forskningsdeltagarna berörs av och som således är av relevans för föreliggande studie.

3.2.1 Heteronorm

Heteronorm används för att beskriva den norm som vidmakthåller heterosexualiteten som en norm och således också som den givna och överordnade sexualiteten (Nationalencyklopedin, u.å.; Malmquist, 2015). Queerteoretikern Fanny Ambjörnsson (2016) framhåller att heteronormen går att urskilja i flera olika samhällskomponenter, exempelvis i media, lagar och institutioner. Heteronormen är således djupt förankrad i vårt samhälle och medför exempelvis att alla antas vara heterosexuella och att de som inte är det således behöver ”komma ut” med sin sexuella läggning (Ambjörnsson, 2016; Rosenberg, 2005). Heteronormen reproduceras således utifrån flera avseenden, detta eftersom den genomsyrar hela samhället (Clarke et al., 2010; Malmquist, Hydén & Zetterqvist Nelson, 2012).

I inledningsavsnittet framgick hur heteronormen länge inbegripit Sveriges lagar avseende lesbiska kvinnors möjlighet till familjebildning. Heteronormen syns fortfarande präglad den svenska föräldralagstiftningen. Detta då en icke bärande moder alltid behöver få föräldraskapet fastställt genom dom eller beslut vilket inte gäller för den heterosexuella fadern (SFS 2018:1279; SFS 1984:381). Vidare ses heteronormen dominera forskning avseende föräldraskap och föräldraskap, som nästan uteslutande utgår från den heterosexuella familjens enheter (Malmquist, 2015).

Sammantaget innebär vidmakthållandet av heteronormen att individer likt icke bärande mödrar i samkönade relationer blir marginaliserade avseende flera aspekter (Folkhälsomyndigheten, 2020).

3.2.2 Kärnfamiljsideal

En förlängning av hur heteronormen införlivas i en föräldraskapskontext är kärnfamiljsidealet (Ambjörnsson, 2016; Malmquist, Hydén, & Zetterqvist Nelson, 2012). Mer konkret kan idealet definieras som den norm som finns kring föräldraskap och föräldraskap (Nationalencyklopedin, u.å.). Jonsson Malm (2011) benämner normen som *kärnfamiljens hegemoni* vars innebörd är att den normideala familjen utgörs av en man och en kvinna som gemensamt har biologiska barn.

Utifrån kärnfamiljsidealet redogör statsvetaren Helena Tinnerholm Ljungberg i sin doktorsavhandling *Omöjliga familjen* (2015) för hur en individs föräldraskap enkom kan betraktas som legitimt om föräldraskapet följer en viss process. Denna process innefattar dels att föräldraskapet ska utgöras av ett heterosexuellt par som är juridiskt registrerade föräldrar men också att föräldrarna och i synnerhet modern ska ha biologiska band till sitt barn. Tinnerholm Ljungberg (2015) benämner detta som ett *begripligt* föräldraskap och menar att kvinnor likt lesbiska icke bärande mödrar utifrån detta begrepp således har svårt att få sitt moderskap legitimerat av omgivningen.

3.2.3 Normer kring moderskap

Moderskap och dess innebörd är förknippat med en rad föreställningar och normer kring vad det innebär att vara en moder och därmed omfattas av moderskapet (Malmquist, 2015). Nationalencyklopedin (u.å.) definierar moderskapet som den föräldraegenskap hos en kvinna som burit, fött och sedermera vårdar sitt biologiska barn. Normen avseende att en moder är en kvinna med biologiska band till sitt barn går även att urskilja i rättslig bemärkelse (Skatteverket, 2020; SFS 1949:381). Den kvinna som fött barnet och som således har de normativa biologiska band som framhålls kring normen om moderskap registreras som barnets moder i juridisk mening (SFS 1949:381). Den icke bärande kvinnan registreras först efter bekräftelse via närstående adoption, dom eller beslut som barnets förälder, inte moder (Zimmerman & Nordqvist, 2018).

3.2.4 Varför queerteori?

Den queerteoretiska ansatsen har valts utifrån tre faktorer; tidigare forskning, innehåller i empirin samt utifrån föreliggande studies frågeställningar. I den tidigare forskning som presenterats på området innehar författarna ett queerteoretiskt normkritiskt perspektiv avseende forskningsområdet. Vidare syns den queerteoretiska ansatsen som ett dominerande angreppssätt vad gäller författarnas analys och slutsatser. Vidare har föreliggande studie en forskningsfråga som avser att skapa förståelse för hur icke bärande mödrars erfarenheter kan förstås utifrån rådande normer avseende föräldraskap, moderskap och sexualitet. Samtliga av dessa normer berörs av den queerteoretiska ansatsen och är således i linje med berörd forskningsfråga.

Att den queerteoretiska ansatsen är relevant för föreliggande studie framkom även vid bearbetning empirin. Normer avseende föräldraskap, moderskap och sexualitet framhålls av forskningsdeltagarna som relevanta för hur deras erfarenheter i egenskap av att vara den icke bärande modern ser ut och sedermera kan förstås.

3.3 Interaktionistisk teori

Det genomgripande synsättet för interaktionistisk teori är att individers känslor, identiteter, tankar och beteenden utvecklas och påverkas i ett samspel med omvärlden utifrån den kontext denne befinner sig i (Psykologiguiden, u.å.). Mer konkret innebär ett interaktionistiskt förhållningssätt att omgivningen utifrån rådande normer och föreställningar bidrar till en avvikelseproduktion gentemot de individer som upplevs normbrytande (Heidegren & Wästerfors, 2019).

3.3.1 Stämplingsteori

Stämplingsteori härstammar från interaktionistisk teori och används flitigt inom exempelvis forskning avseende psykologi, socialt arbete och sociologi (Nationalencyklopedin, u.å.). I enlighet med interaktionistisk teori avser stämplingsteori uppmärksamma hur omgivningen utifrån rådande normer stämplar vissa individer som avvikare om de inte följer de dominerande samhällsnormerna med tillhörande föreställningar (Ejrnøes & Kristiansen, 2002; Heidegren & Wästerfors, 2019). Stämplingen som avvikare sker således inte utifrån den stämplade personens handlingar, utan snarare som sanktion av att hen inte följer de normer inom den kontext handlingen utförs (Becker, 2006). Den uppfattade handlingen som sedermera anses avvikande bedöms i förhållande till de rådande normer som existerar (Ejrnøes & Kristiansen, 2002). Stämpling medför inte sällan konsekvenser för den individ som drabbats, både socialt betingade samt personliga för individen själv. Stigmatisering och stereotypisering av individen är sociala konsekvenser av stämpling. Vilket kan detta medföra personliga konsekvenser för individen som av ett resultat av stämplingen internaliserar en negativ självbild (Ejrnøes & Kristiansen, 2002; Becker, 2006).

3.3.2 Varför stämplingsteori?

Stämplingsteori är i dagsläget en teori som ofta används av forskare som avser belysa och skapa förståelse för personer som av omgivningen anses som avvikande, ofta inom områdena kriminalitet och missbruk (Becker, 2006). Värt att

ha i åtanke är dock att upphovsmakarna till stämplingsteorin inte enkom avsåg att applicera stämplingsteori på fenomen som är ren avvikelseproduktion, utan även faktorer såsom psykisk ohälsa och homosexualitet belystes under 1960-talet utifrån ett stämplingsteoretiskt angreppssätt (Becker, 1963).

I föreliggande studie används inte stämplingsteori utifrån en underliggande premis om att icke bärande mödrar är avvikare och att studien avser belysa målpopulationen i egenskap av detta. Vidare avser inte föreliggande studie att avgöra huruvida icke bärande mödrar blivit stämplade eller inte. Stämplingsteori används snarare som ett analysverktyg för att synliggöra processer och sedermera skapa förståelse kring hur omgivningens bemötande kan påverka icke bärande mödrars moderskapsidentitet och självkänsla kring denne. Att använda stämplingsteori som ett analysverktyg valdes med bakgrund av två aspekter; tidigare forskning och föreliggande studies empiriska underlag. Sammantaget framkom information under intervjuerna där flera av forskningsdeltagarna framhöll erfarenheter som kan förstås utifrån stämplingsteori.

3.4 Roll och identitetsteori

Arvidson & Johansson (2017) förklarar att en individs identitet formas utifrån att varje människa fungerar i och innehar en rad uppsättning av roller vilka utspelar sig i olika sociala sammanhang. Exempelvis kan en icke bärande moder således inneha både en identitet som mamma, som lesbisk samt andra identiteter och roller kopplade till specifika sociala sammanhang vilka hon ingår i (Arvidson & Johansson, 2017; Lundahl, 1998). Varje roll präglas av en rad olika föreställningar, förväntningar och normer vilka individer med berörd roll förväntas leva upp till. Avseende rollen som moder finns flera normer och föreställningar som samtliga mammor förväntas leva upp till (Malmquist, 2015; Gabb, 2018), något som redogjordes för under tidigare avsnitt. En utmärkande norm som berör moderskapsrollen är föreställningen om att den är biologiskt villkorad (Nationalencyklopedin u.å.; Malmquist, 2015; SFS 1949:381). Utifrån dessa normer om respektive roll internaliserar varje individ en egen bild av hur individer inom respektive roll ska uppträda och vilka egenskaper denna ska

inneha, en bild som ibland kan stå i direkt motsättning till omvärldens förväntningar på rollen (Cast, 2004).

En individs identitetsutveckling och identitetsskapande är något som inte sker individuellt utan snarare i en samhällelig och social kontext (Arvidson & Johansson, 2017). Även om identitetsskapande till stor del handlar om vilka roller och kategorier en individ ingår i, består den även av exkluderade aspekter om vilka roller och kategorier en individ *inte* anses tillhöra (Arvidson & Johansson, 2017; Wojnar & Katzenmeyer, 2014). En lesbisk identitet skapas därigenom av exkluderingen från den heterosexuella kategorin. Vidare kan en individ inte förväntas inta en roll och utifrån denne kategori skapa en tillhörande identitet, om identiteten inte finns socialt representerad (Lundahl, 1998).

3.4.1 Moderskapet som en kollektiv identitet

Precis som moderskapet kan förstås utifrån en *individuell* identitet kvinnor innehar och tilldelas utifrån rådande normer och föreställningar, kan moderskapet samt att vara mamma förstås som en *kollektiv* identitet (Arvidson & Johansson, 2017). En identitet kan anses vara kollektiv om denne funnits med över en längre tid samt om individerna som tillhör denne präglas av samstämmiga egenskaper och berörs av samma föreställningar (ibid.). Moderskapet som en kollektiv identitet innebär således att mammor ses som en homogen grupp och därmed tillskrivs gemensamma egenskaper och föreställningar (Arvidson & Johansson, 2017; Cast, 2004). Sammantaget kan den kollektiva identiteten mamma förstås utifrån de normer avseende moderskapet vilka redogjordes för i föregående avsnitt.

3.4.2 Stödets betydelse för identitetsskapandet

Ovan redogjordes för hur en individs roll och identitetsskapande sker i en social kontext och inte enkom individuellt (Arvidson & Johansson, 2017). En viktig komponent i identitetsskapandeprocessen är det sociala stöd individen får i egenskap av att tillhöra en kollektiv identitet likt moderskapet (Arvidson & Johansson, 2017; Abelson, Epstein & Ross, 2013). Stödet innefattar dels att

individen får en social bekräftelse på att denne tillhör den identitet denne identifierar sig med vilket i sin tur medför en känsla av samhörighet för individen (Arvidson & Johansson, 2017; Goldberg, 2010). En avsaknad av socialt stöd under denna process kan medföra psykisk ohälsa och stress, i synnerhet när det gäller stöd avseende en sådan livsförändrande omställning likt föräldrablivande (Leigh & Milgrom, 2008; Brodén, 2004; Schumaker & Brownell, 1984; Goldberg, 2010). Socialt stöd är således av vikt för utvecklandet av en självsäker moderskapsidentitet, ett stöd som visat sig vara bristfälligt avseende icke bärande mödrar (Goldberg, 2010).

3.4.3 Varför roll och identitetsteori?

En av föreliggande studies forskningsfrågor berör lesbiska icke bärande kvinnors skapande av en moderskapsidentitet. Med bakgrund av detta anser vi att det är viktigt att förstå hur identitetsskapande sker och vilka olika faktorer som påverkar denna process. Vidare framhåller tidigare forskning hur icke bärande mödrar inte sällan har en unik föräldraidentitet och att denne skapas utifrån unika förutsättningar (Goldberg, 2010), något som bekräftades i den empiri som inhämtats i föreliggande studies genomförda intervjuer. Med anledning av dessa faktorer anser vi att användandet av roll och identitetsteori, för att förstå icke bärande mödrars identitetsskapande och vilka faktorer som inverkar på denne, är motiverat.

3.5 Intersektionalitet

Intersektionalitet som begrepp myntades på 1960-talet av svarta feminister i syfte att synliggöra svarta kvinnors förtrycks utifrån olika maktaspekter (Mattsson, 2010). Termen är ett samhällsvetenskapligt analytiskt begrepp som används för att synliggöra de olika identitetskategorier en individ tillhör och hur personer i egenskap av dessa upplever förtryck (Nationalencyklopedin, u.å.; Mattsson, 2010). Dessa kategorier utgörs exempelvis av sexualitet, etnicitet, kön och klass. En individ kan således tillhöra flera olika kategorier vilka samspekar med varandra och präglas av ett flertal maktaspekter vilket medför att individer kan uppleva

förtryck, marginalisering och stigmatisering i de olika skärningspunkterna kategorierna emellan (Mattsson, 2010).

3.5.1 Varför intersektionalitet?

I föreliggande studie används intersektionalitet som ett analytiskt verktyg för att synliggöra positioner och maktaspekter för att skapa förståelse för de erfarenheter icke bärande mödrar har av moderskap. Utifrån ett intersektionellt synsätt kan de icke bärande kvinnorna i föreliggande studie bland annat ses utifrån kategorierna kvinna, homosexuell och icke biologisk moder till sitt barn – egenskaper och kategorier som sedermera samverkar och bidrar till att hennes upplevelser kan förstås utifrån tillhörigheten i nämnda kategorier (Mattsson, 2010). Värt att betona är att vi har stor respekt för termens historia och att vi således är fullt medvetna om hur andra kategorier och tillhörande maktordningar är viktiga för att inneha ett intersektionellt perspektiv och göra en analys utifrån denne. Vi utesluter således inte övriga kategorier såsom etnicitet och klass med bakgrund av att det av oss inte anses viktigt. Avgränsningen baseras istället på det som framkommit av empirin avseende de marginaliserade kategorier forskningsdeltagarna anser sig tillhöra.

4. Metod och metodologiska överväganden

I följande kapitel presenteras de metodologiska överväganden som gjorts avseende föreliggande studie. Fördelar och nackdelar med vald datainsamlingsmetod redogörs för och kapitlet avslutas med en presentation av arbetsfördelningen författarna emellan.

4.1 Val av metod

Föreliggande studie utgår från en kvalitativ ansats. Gemensamt för kvalitativa metoder är att forskarna önskar få en fördjupad kunskap och förståelse för forskningsdeltagarnas livsvärld (Kvale & Brinkmann, 2014). Vidare används kvalitativa metoder för att förstå och beskriva olika fenomen (Willig, 2008; David & Sutton, 2016; Kvale & Brinkmann, 2014). Som författare eftersöker vi forskningsdeltagarnas perspektiv och erfarenheter utifrån valt forskningsområde, eftersom ansats ska väljas utifrån studiens syfte anser vi att en kvalitativ metod är bäst lämpad för att svara på valda forskningsfrågor och därmed uppnå föreliggande studies syfte (David & Sutton, 2016).

4.2 Vetenskapsteoretiska utgångspunkter

Att genomföra en forskningsstudie utifrån ett fullständigt objektivt perspektiv är enligt Chilisa och Kawulich (2012) inte möjligt. Detta eftersom forskningsstudien präglas av forskarens syn avseende vad som anses vara kunskap, hur denne kan erhållas samt synen på hur verkligheten är konstruerad (Chilisa & Kawulich, 2012; David & Sutton, 2016; Åsberg, 2001). Denna aspekt påverkar samtliga av forskningsstudiens delar och utgör således en central aspekt avseende hur forskaren tolkar problemformuleringen men också för de metodologiska överväganden som görs (Kawulich & Chilisa, 2012). Som forskare behöver man således begrunda sina *ontologiska* samt *epistemologiska* utgångspunkter. Ontologi

avser forskarens syn på hur verkligheten är konstruerad och epistemologi innefattar forskarens syn avseende vad som utifrån den ontologiska utgångspunkten anses vara kunskap samt hur denne sedermera kan erhållas (David & Sutton, 2016; Åsberg, 2001). Föreliggande studies metodval och kvalitativa ansats har således valts med bakgrund av att vi tänker att kunskap och förståelse om olika fenomen kan uppnås genom tillgång till människors livsvärldar och deras erfarenheter kring denne.

Vidare utgår föreliggande studie från en abduktiv ansats, vilken kan anses innehålla både induktiva samt deduktiva drag. Utifrån en abduktiv ansats har vi under uppsatsprocessen således pendlat mellan den empiri som framkommit och redan förekommande teorier. Sammantaget har förståelsen avseende lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter kring forskningsområdet inhämtats och successivt vuxit fram utifrån empirin och sedermera närbesläktade teorier. (David & Sutton, 2016)

4.3 Datainsamlingsmetod

En kvalitativ ansats ger flera valmöjligheter vad gäller datainsamlingsmetod, exempelvis intervjuer, observationer och etnografiska studier (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton; 2016). Den datainsamlingsmetod vi anser bäst förenlig med föreliggande studies syfte är intervjuer. Kvale & Brinkmann (2014) menar att den kvalitativa intervjun är ett samtal som förenar det vardagliga och professionella. Mer konkret kan detta förklaras genom att forskaren med vald intervjuteknik inhämtar fördjupad information då intervjudeltagarna delger sina vardagliga erfarenheter kring forskningsområdet (ibid.). Metoden lämpar sig således för studier likt föreliggande som är kontextbaserad, där forskningsdeltagarnas roller, sociala förhållanden och erfarenheter inom vald kontext är i fokus (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016).

Den kvalitativa intervjun tenderar att vara ostrukturerad (David & Sutton, 2016). En sådan utformning medför att forskningsdeltagarna fritt får utrymme att redogöra för sina erfarenheter vilket vi anser förenligt med föreliggande studies

syfte. Intervjuernas fokus är således inte att uppnå upprepningsbarhet utan snarare djupvaliditet (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016; Bryman, 2011).

4.3.1 Kvalitativa intervjuers fördelar och begränsningar

Eftersom metoden är kontextbunden medför detta att forskaren kan använda intervjun som ett redskap för att inhämta information om komplexa förehavanden inom den kontext som studeras (Kvale & Brinkmann, 2014). Eftersom metoden är av ostrukturerad karaktär erhåller forskaren här mer djupgående information än vid användning av exempelvis kvantitativa metoder (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016). Forskaren ges också möjlighet att ställa följdfrågor samt möjlighet att försäkra sig om att forskningsdeltagarens berättelse är korrekt uppfattad, vilket i sin tur medför än mer djupare förståelse (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016; Bryman, 2011).

Den kvalitativa intervjun har även sina begränsningar, den ostrukturerade utformningen förutsätter en viss mån av kompetens hos den som ska tillämpa metoden (David & Sutton, 2016). För att erhålla de djupgående kunskaper som önskas krävs bland annat att forskaren behärskar korrekt intervjuteknik och har tillräcklig förförståelse för att dra relevanta slutsatser (Kvale & Brinkmann, 2014). Vidare är forskaren helt beroende av att forskningsdeltagarna känner sig trygga nog att berätta sin historia, vilket kräver att forskaren även måste behärska förmågan att skapa trygghet samt utifrån forskningsdeltagarnas perspektiv välja lämplig plats för intervjun (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016). Vidare är forskarens kompetens inte en garanti för en lyckad intervju, andra faktorer såsom sexualitet och kön kan påverka forskningsdeltagarna i olika riktningar och därav också deras berättelse (David & Sutton, 2016).

Djupvaliditet framhålls som en av den kvalitativa intervjuens främsta fördelar (Kvale & Brinkmann, 2014), vilket redogjordes för tidigare. Ett viktigt perspektiv som kan medföra en begränsning för metoden är att ett sådant djup enkom kan erhållas om utvalda forskningsdeltagare har något delge på området (David & Sutton, 2016). En djup berättelse kräver således att forskningsdeltagarna

begrundat över och är medveten om sina erfarenheter, en situation vi anser att man som forskare inte ska förutsätta finnas och således anse självklar. Att hitta rätt forskningsdeltagare som reflekterat tillräckligt kring sina erfarenheter för att ha något att delge samt har förmågan att kunna återge dessa erfarenheter är således även det en förutsättning för att erhålla djupvaliditet (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016; Bryman, 2011).

Sammantaget anser vi att den kvalitativa intervjun medför en rad fördelar, exempelvis möjligheten att på djupet erhålla forskningsdeltagarens berättelser och erfarenheter inom den kontext som berörs. Vidare anser vi att fördelarna med metoden enkom kan nyttjas om rätt förutsättningar råder, exempelvis att forskaren är tillräckligt skicklig och medveten. Slutligen menar vi att metodens främst begränsas av den betydelse som forskarens egenskaper har för den information som erhålls av forskningsdeltagarna.

4.4 Förförståelse

För att kunna göra relevanta tolkningar av det som framkommer under intervjun krävs en viss förförståelse och kunskap hos forskarna avseende ämnet som studien berör (Kvale & Brinkmann, 2014). Denna förförståelse inhämtades i början av studien, dels genom att gå igenom litteratur och tidigare forskning som berör föräldrablivande generellt samt lesbiska pars erfarenheter av att bli mammor specifikt. Vidare lever författarna i en samkönad lesbisk relation och innehar således erfarenheter av att bryta den heteronormativa rollen samt de sanktioner det medför. Vidare kommer minst en av oss i framtiden sannolikt vara den icke bärande modern vilket har genererat en del tankar och diskussioner oss emellan även innan studien genomfördes. Att som författare till föreliggande studie själv tillhöra den marginaliserade målgrupp som berörs anser vi vara en fördel, detta eftersom maktaspekten och problematiken utifrån att som heterosexuell berätta lesbiska kvinnors historia och sedermera eventuellt få beröm för detta blir mindre framträdande då vi själv tillhör den marginaliserade målpopulation som föreliggande studie berör (Ambjörnsson, 2016; Börjesson & Rehn, 2009).

Att ha förförståelse kring forskningsämnet är väsentligt, men kan också medföra en viss riskfaktor för förutfattade meningar avseende forskningsdeltagarnas erfarenheter (Thurén, 2007). Med bakgrund av detta har vi på förhand och under processens gång diskuterat kring vår förförståelses eventuella påverkan på de tolkningar som görs av forskningsdeltagarnas berättelser. En aspekt vi återkommit till är att vara noggrann med att inte tolka in vår egen förförståelse i forskningsdeltagarnas berättelse. Att vara två författare har underlättat i denna process eftersom vi ständigt förhållit oss kritisk till vår egen men också den andras tolkning genom att presentera olika infallsvinklar för varandra.

4.5 Informationssökning

Informationssökning inleddes med en workshop på ämnet, vilken hölls av Göteborgs samhällsvetenskapliga bibliotek. Under workshopen introducerades vi till olika databaser och fick individuell vägledning kring vilka sökord som skulle kunna ha relevans för studien.

För att inhämta tidigare forskning samt annat underlag med relevans för studien har databaserna ProQuest Social Sciences, Scopus samt Social Services Abstracts använts. Följande sökord har använts; ”lesbian parenthood”, ”nonbirth parent”, ”nonbiological parent”, ”nonbirth mother”, ”nonbiological mother”, ”second parent adoption”, ”lesbian parenting”, ”lesbian”, ”heteronormativity” samt ”transition to parenthood”. Söktekniken som användes utgick från den kunskap som inhämtats från workshopen där sökorden kombinerades för att få största möjliga träff på relevanta resultat, exempelvis genom att använda AND mellan de olika sökorden. Den tidigare forskningen som valdes ut som underlag till avsnittet består av en doktorsavhandling, fyra vetenskapliga artiklar och två forskningsöversikter både från svensk och internationell kontext. Andra söktjänster såsom Google, Supersök, GUNDA och Scholar användes också i syfte att hitta övrigt relevant underlag för studien.

4.6 Urval & avgränsningar

4.6.1 Urval

I föreliggande studie har ett bekvämlighetsurval tillämpats. Urvalstypen innebär att forskningsdeltagarna väljs utifrån uppfattningen om vilka som innehar lämplig kunskap för att uppnå studiens syfte samt utifrån vilka personer som finns tillgängliga (Trots, 2010; David & Sutton, 2016). Valet av urvalsmetod motiveras utifrån vad Trost (2010) menar är eftersträvbart i studier med en kvalitativ ansats. Målet ska enligt Trost (2010) inte vara att finna variation bland forskningsdeltagarna utan snarare att utifrån ett homogent urval hitta forskningsdeltagare utifrån specifika förutsättningar och avgränsningar. För föreliggande studie innebär detta mer konkret att forskningsdeltagarna har rekryterats i forum som vi anser lämpliga för studien och därefter tilläts individerna som upplever sig tillhöra målgruppen själv anmäla sitt intresse för deltagande i studien.

4.6.2 Avgränsningar

För att delta i studien upprättades sex kriterier. Personen skulle identifiera sig som samt vara juridisk och biologisk kvinna (1), vara lesbisk (2), ha barn tillsammans med en annan kvinna (3), ha erfarenhet av assisterad befruktning (4), vara den icke bärande föräldern (5) och ha ett barn som fötts i Sverige (6). Valet att använda sex kriterier anser vi väl förankrat med det som eftersträvas i en kvalitativ studie, mer specifikt att utan för stora olikheter mellan deltagarna ändå skapa variation dem emellan (Trost, 2010). Valet föll därför på sex grundkriterier och inte fler.

Kriterierna upprättades utifrån vad vi anser är mest förenligt med studiens syfte. Lagarna kring hur den icke bärande föräldern blir juridisk förälder ser annorlunda ut för transpersoner (Zimmerman & Nordqvist, 2018; SFS 2018:1279). Valet föll därför på att avgränsa studien till att enkom fokusera på biologiskt och juridiskt kvinnor där samtliga berördes av samma lagstiftning. Kriteriet avseende

processen att bli gravida upprättades med bakgrund av att assisterad befruktning är den metod som i huvudsak används när svenska lesbiska kvinnor skaffar barn (Malmquist, 2015). Vidare medför en sådan avgränsning att samtliga forskningsdeltagare berörs av samma lagstiftning vad gäller att erhålla juridiskt föräldraskap utifrån processen assisterad befruktning (Zimmerman & Nordqvist, 2018; SFS 2018:1279).

Vi vill betona att vi är väl medvetna om att inte enkom lesbiska kvinnor kan ha barn i en samkönad relation, även kvinnor med en annan sexuell läggning än lesbisk kan i realiteten ha barn tillsammans med en annan kvinna. Att avgränsa studien till att enkom fokusera på kvinnor som identifierar sig som lesbiska, och således inte på kvinnor med en annan sexuell läggning, valdes med bakgrund av det som tidigare nämnts avseende att kvalitativa studier eftersträvar ett homogent urval utan allt för betydande olikheter (Trost, 2010). De återstående tre kriterierna valdes med bakgrund av att vår studie utgår från Sverige och avser skapa större förståelse för den icke bärande moderns, i en lesbisk relation, erfarenheter av moderskap utifrån de rådande normer som berör en svensk kontext.

Även om målpopulationen och avgränsningarna kring denne enligt Trost (2010) bör bestå av ett homogent urval utan allt för stora olikheter, framhålls att en viss variation hos forskningsdeltagarna är eftersträvbart för att undvika att erhålla allt för snäv empiri. Med bakgrund av Trosts (2010) resonemang gjordes inga avgränsningar avseende barnets ålder, land för assisterad befruktning samt de icke bärande mödrarnas väg till juridiskt föräldraskap. Anledningen var att föreliggande studie avser att skapa förståelse för icke bärande mödrars erfarenheter av att bli mammor. Detta syfte inkluderar flera av de olika erfarenheter icke bärande mödrar kan ha oberoende av land för assisterad befruktning, barnets ålder samt om hon blev juridisk förälder via dom, beslut eller närståendeadoption.

4.7 Genomförande

Med syftet att rekrytera forskningsdeltagare till studien formulerades ett informationsbrev som gav information om studiens syfte och vilken målpopulation som önskades intervjuas, se bilaga 1. Därefter spreds informationsbrevet med våra kontaktuppgifter i två Facebookgrupper som riktar sig till lesbiska föräldrar. Stor betoning lades på att kontakt enkom skulle tas via mejl för att i den mån det går garantera forskningsdeltagarnas anonymitet i enlighet med konfidentialitetskravet (Kvale & Brinkmann, 2014).

Eftersom studien avser att belysa forskningsdeltagarnas berättelser och erfarenheter kring forskningsområdet upprättades en halvstrukturerad intervjuguide. En sådan utformning möjliggjorde att forskningsdeltagarna kunde berätta mer självständigt om sina erfarenheter kring ämnet och vi kunde ställa följdfrågor för ytterligare fördjupning, något som tenderar att bidra till den djupvaliditet som en kvalitativ studie eftersträvar (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016; Bryman, 2011). För att bibehålla någon slags intervjustruktur formulerades fyra huvudteman, vilket en halvstrukturerad intervju kräver för att studiens syfte ska uppnås (David & Sutton, 2016). Följande teman formulerades; *graviditeten, bemötandet innan förlossningen, moderskapsidentitet och bemötandet efter förlossningen*. Under respektive teman följde tre till fyra öppna intervjufrågor. Valet av teman baserade sig främst på studiens syfte men också på den tidigare forskning som inhämtats på forskningsområdet.

Inför de riktiga intervjuerna genomfördes först en pilotstudie där en bekants fru, som tillhör studiens målpopulation, intervjuades. Målet med pilotstudien var att få ett hum om hur väl intervjufrågorna fungerade i praktiken och om studiens syfte kunde uppnås genom dem. Valet att genomföra en pilotstudie baserades på David & Suttons (2016) resonemang kring att felformulerade frågor bidrar till att felaktig information inhämtas av forskningsdeltagaren. Därför ansågs det av vikt att genomföra pilotstudien i synnerhet när möjligheten att testintervjua en person ur målpopulationen ingavs. Lärdomarna från pilotstudien bidrog till den begreppsdiskussion som förs under rubrik 5.2.

Med anledning av den rådande pandemin genomfördes intervjuerna via de digitala kommunikationsverktygen Zoom samt Skype. Samtyckesblanketten överlämnades därför digitalt och gavs tillbaka påskrivnen i efterhand. Stor vikt lades på den inledande presentationen av studien och oss som författare. Detta eftersom den inledande delen av en intervjusituation är avgörande för hur bekväm forskningsdeltagaren känner sig över att berätta om de högst personliga erfarenheter som efterfrågas (Kvale & Brinkmann, 2014). Vidare informerades forskningsdeltagaren om att intervjun skulle spelas in och erbjöds ställa eventuella frågor kring studien och intervjuens upplägg (Kvale & Brinkmann, 2014; Bryman, 2011). Under intervjusituationerna turades vi om att genomföra intervjun samtidigt som den andre förde anteckningar och var uppmärksam på eventuella följdfrågor att ställa. Sammantaget genomfördes fem intervjuer som varade mellan 45-65 minuter.

4.8 Bearbetning av empiri

Eftersom samtliga intervjuer spelades in inleddes databearbetningen med en gemensam transkribering av intervjumaterialet. Att transkribera samtliga intervjuer gemensamt valdes med syftet att i största möjliga mån undvika missförstånd, subjektiva och/eller feltolkningar av forskningsdeltagarnas berättelser. Något som visserligen var tidskrävande men icke förhandlingsbart enligt oss. I transkriberingen för respektive intervju inkluderas utfyllnadsord samt övriga språkliga uttal i viss mån, detta i syfte att inte helt exkludera forskningsdeltagarens personlighet och berättelse från materialet. Dock har transkriberingarna i överhängande mån översatts från talspråk till skriftspråk, detta för att förenkla analysen av materialet. Denna transkriberingsmetod valdes med bakgrund av att föreliggande studie inte avser att analysera forskningspersonernas språkliga användning av olika begrepp, utan snarare att redogöra för deras erfarenheter och berättelser. Vidare kan en fullständig talspråklig transkribering medföra en överhängande risk att interaktionen missförstås, detta eftersom vissa språkliga interaktioner, exempelvis ironi, är svåra att återge i skriftformat (Kvale & Brinkmann, 2014; Bryman, 2011). För att redogöra för längre pauser har tre punkter använts och på samma sätt har

kommatecken använts för redogörelse av kortare pauser. I de avseenden forskningsdeltagarna citerar utomstående personer har citattecken använts för att tydliggöra detta.

För att i den mån det är möjligt garantera konfidentialitet i enlighet med konfidentialitetskravet ersattes forskningsdeltagarnas namn med fiktiva redan under transkriberingsprocessen. Att utesluta namnen helt var inte ett alternativ då vi upplevde att en sådan metod gjorde forskningsdeltagarna mindre levandegjorda. Vidare har allt för personlig information, exempelvis benämningar av boendestäder, arbetsplatser samt namn på de personer forskningsdeltagarna berättat om bytts ut mot mer anonyma men liktydiga termer. Exempelvis har eventuella partners namn ersatts med ordet partner eller fru.

När samtliga intervjuer var transkriberade utifrån ovan nämnda tillvägagångsätt kodades innehållet. Kodning innebär att de olika fenomen, beskrivningar och erfarenheter som framkommer i materialet kodas utifrån dess innebörd i syfte att urskilja likheter eller olikheter i de olika intervjuerna (David & Sutton, 2016). Den kodningsmetod som användes och därmed ansågs väl förenligt med föreliggande studies syfte var öppen kodning. I enlighet med öppen kodning gick samtliga transkriberade intervjuer igenom vid åtskilliga tillfällen och därefter gavs varje erfarenhet och berättelse en kod över dess innebörd (SBU, 2017). Vidare identifierades därefter återkommande teman som de olika kodningarna i intervjuerna gett upphov till. Väl att betona är att vi inte letade efter specifik data att koda under förutbestämda teman eller begrepp, utan det som framkom i empirin avgjorde helt vad som kodades och sedermera vilka återkommande teman som identifierades. Inget exkluderades således med avsikten att få empirin att passa in utifrån förutbestämda samt specifika begrepp eller teorier.

4.9 Analyismetod

För att analysera empirin har tematisk analysmetod använts. Metoden innebär att empirin analyseras utifrån återkommande centrala teman som identifierats i intervjuerna (David & Sutton, 2016). Analyismetoden valdes eftersom vi anser

denne väl förenlig med föreliggande studies syfte, detta eftersom vi eftersöker det som är återkommande avseende lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter av att bli och vara mammor i Sverige.

Stor vikt har lagts på att vara självkritisk och medveten vid identifieringen av de olika teman som kunnat urskiljas ur empirin. Detta eftersom centrala teman inte ska identifieras utifrån vår förförståelse och att vi således letar efter teman som kan bekräfta denne, utan istället konstrueras utifrån vad som framkommer ur empirin. Det innebär därför också att vi även här bortsett från de teman vi konstruerat i intervjuguiden. Dock har vi haft olika teoretiska ramverk i åtanke vid identifieringen av teman, exempelvis heteronorm, stämpling och marginalisering. Detta eftersom forskningsdeltagarna inte alltid sätter sina erfarenheter i relation till teoretiska begrepp samt utifrån strävan att synliggöra dessa erfarenheter i förhållande till de teoretiska ramverk som är av relevans för föreliggande studie.

4.10 Studiens tillförlitlighet

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet är begrepp som i huvudsak används inom den kvantitativa forskningen för att värdera en forskningsstudies kvalitet och tillförlitlighet. Huruvida nämnda begrepp är applicerbara även vid kvalitativa studier råder det delade meningar om. LeCompte och Goetz understryker att begreppen kan vara användbara även vid en kvalitativ ansats, detta under förutsättning att dess innebörder omformuleras och anpassas utifrån den kvalitativa forskningsmetoden (Bryman, 2011). Med bakgrund av nämnda resonemang vill vi ändå applicera LeComptes samt Goetz kvalitativa översättning av begreppen på föreliggande studie i syfte att redogöra för vår studies tillförlitlighetsanspråk.

En studies reliabilitet bestäms utifrån hur tillförlitlig studien anses vara. Mer konkret innebär en hög reliabilitet att forskningsstudien ska kunna göras om och då generera samma resultat som i den första studien (David & Sutton, 2016). Med en kvalitativ studie likt föreliggande går det inte att göra större anspråk på reliabilitet, vilket vi som författare inte heller gör. Detta eftersom

forskningsstudien avser att belysa en social kontext som ständigt är under förändring och därmed också erfarenheterna relaterade till denne (Bryman, 2011). En liknande studie som görs efter denna kommer således med stor sannolikhet inte generera exakt samma resultat eftersom omständigheterna kring den kontext som undersöks är under ständig förändring. Dock vill vi framhålla det lagts stor vikt vid att diskutera föreliggande studies intervjuguide samt vår intervjuteknik för att öka studiens tillförlitlighet i den mån att samma resultat hade uppnåtts om någon annan genomfört intervjuerna med föreliggande studies forskningsdeltagare.

LeComptes och Goetz kvalitativa översättning av validitet innebär att forskarens tillvägagångssätt medfört att denne undersökt det som var avsett att undersöka (Bryman, 2011). För att en studie därmed ska kunna göra anspråk på validitet behöver samtliga metodologiska överväganden vara väl förankrade i studiens syfte, vidare måste även resultaten som studien genererat svara på de frågeställningar som formulerats (ibid.). Med bakgrund av detta anser vi att föreliggande studie uppnår dessa krav för att utifrån kvalitativ validitet anses tillförlitlig. Detta eftersom studiens syfte har varit det centrala vid metodologiska överväganden, formulerandet av frågeställningar samt för skapandet av intervjuguiden. Sammantaget anser vi således att föreliggande studie undersökt det som var avsett att undersöka.

Generaliserbarhet i en kvalitativ kontext benämns som överförbarhet av LeCompte och Goetz (Bryman, 2011). Huruvida en studie anses generaliserbar bestäms utifrån hur väl det utifrån resultaten går att dra generella slutsatser om det urval studien behandlar (ibid.). En vedertagen åsikt är att kvalitativa forskningsstudier inte kan göra anspråk på generaliserbarhet eftersom dessa studier tenderar att ha ett allt för begränsat urval för att dra generella slutsatser om målpopulationen (Bryman, 2011; Svensson & Ahrne, 2015). Dock framhåller en del forskare att kvalitativa studier kan göra begränsade anspråk på generaliserbarhet exempelvis genom att jämföras med studier inom samma forskningsområde (Svensson & Ahrne, 2015). Vad gäller föreliggande studie görs inga anspråk på generaliserbarhet utifrån definitionen att resultaten är tillräckliga för att dra generella slutsatser om målpopulationen i övrigt. Även om vi inte avser

att göra generaliseringsanspråk vill vi framhålla att föreliggande studies resultat varit jämförbara med övriga forskningsstudier på området. Vi anser således att ett visst mått av överförbarhet existerar om än oerhört begränsat.

4.11 Arbetsfördelning mellan författarna

Under forskningsprocessen har vi i huvudsak genomgående arbetat tillsammans. Vad gäller transkribering har detta gjorts gemensamt. Vidare har uppsatsens arbetsområden delats upp utifrån våra respektive kompetensområden. I de fall arbetsområdet delats upp har texten därefter bearbetats tillsammans, samtliga uppsatsdelar är således gemensamt genomarbetade. Med bakgrund av dessa faktorer upplevs arbetsfördelningen ha varit jämnt oss emellan.

5. Etiska överväganden

Etiska överväganden är en central aspekt vid forskning, i synnerhet vid kvalitativa studier vars forskningsområde berör känsliga ämnen (Kalman & Lövgren, 2012; Kvale & Brinkmann, 2014). Etiska överväganden syftar till de riktlinjer och diskussioner forskarna fört och förhållit sig till under forskningsprocessen (Kvale & Brinkmann, 2014). Det råder inget krav på att etikpröva en C-uppsats likt denne enligt etikprövningslagen, dock måste författarna fortfarande överväga och förhålla sig till etiska riktlinjer för studien (Kalman & Lövgren, 2012). Dessa etiska riktlinjer och överväganden ska genomsyra samtliga uppsatsdelar (David & Sutton, 2016). I följande kapitel redogör vi för de etiska överväganden som varit centrala för föreliggande studie.

5.1 Val av forskningsområde

Den icke bärande moderns, i en samkönad relation, erfarenheter av att bli mamma var inte studiens ursprungliga fokus och målpopulation. Anledningen var att ämnet valdes bort utifrån etiska överväganden kring att det i en studie likt föreliggande redan fanns en underliggande premiss om att icke bärande mödrar skulle ha andra erfarenheter än sin samkönade bärande partner. Utifrån begreppen *ethics of accountability* samt *ethics of care*, vilka betonar den omsorg och det ansvar forskarna bör ta för sin forskning samt för hur forskningsdeltagarna framställs (Hill Collins, 1989), uppkom en farhåga hos oss. Farhågan var att studien enkom skulle bidra till stereotypisering och en framställning av den icke bärande modern som en annan typ av moder än den kvinna som burit barnet och således också spä på den föreställning om att hon inte är lika mycket mamma som sin bärande partner. Därför var ursprungsfokus istället att intervjua lesbiska par kring deras erfarenheter av att bli mammor.

Efter etiska diskussioner kom vi dock fram till att denna farhåga även är applicerbar på studien vi istället tänkt genomföra, exempelvis att lesbiska mödrar skulle ha andra erfarenheter än ett heterosexuellt par vad gäller familjebildning.

Vidare framhåller tidigare forskning kring ämnet att den icke bärande modern bär på unika erfarenheter eftersom hennes moderskap bryter både mot heteronormen samt normen om att inte ha blodsband till sitt barn (Abelsohn, Epstein och Ross, 2013; Malmquist, 2015; Gabb, 2018). Dessa normer kan enligt oss också anses genomsyra Sveriges lagstiftning. Detta eftersom en icke bärande modern i jämförelse med en icke biologisk fader behöver genomgå en mer omfattande juridisk process för att erhålla juridiskt föräldraskap, trots att graviditeten följt samma process (Zimmerman & Nordqvist, 2018). Att den icke bärande modern således skulle bära på viktiga erfarenheter om hur det är att bli mamma utifrån nämnda premisser känns enligt oss därför rimligt. Vidare framhåller *ethics of care* samt *ethics of accountability* vikten av att låta marginaliserade gruppers erfarenheter stå som kunskap (Hill Collins, 1989). Sammantaget föll valet därför slutligen på att genomföra en studie där den icke bärande moderns erfarenheter av att bli mamma, i ett samhälle som styrs av ovan nämnda normer, är i fokus. Vi tror att hon bär på ett viktigt perspektiv och viktiga erfarenheter som behöver lyftas och gör hon inte det är det också ett resultat som var värt att diskutera enligt oss.

5.2 Val av begrepp

Under rubriken 1.4.2 i inledningsavsnittet presenteras begreppen moderskap och moderskapsidentitet vilka vi använder oss av i föreliggande studie. Den ursprungliga tanken var dock att använda de mer förekommande samt vedertagna begreppen inom familjeforskningen, föräldraskap och föräldraidentitet. Att välja bort dessa mer vedertagna begrepp och ersätta dem med moderskap och moderskapsidentitet gjordes med bakgrund av diskussioner som förts under pilotintervjun och sedermera med övriga forskningsdeltagare. Att benämna icke bärande mödrar utifrån de normerande termerna föräldraskap och föräldraidentitet anser vi reproducera den föreställning om att icke bärande mammor inte är lika mycket mammor som sina bärande partners. I juridisk mening anses icke bärande mödrar inte som mammor till sitt barn, enkom förälder (Zimmerman & Nordqvist, 2018), en benämning som deltagarna i föreliggande studie inte kände sig helt bekväma med. Samtliga icke bärande mödrar som deltar i föreliggande studie

önskar bli benämnda som mamma och inte förälder. Utifrån den hänsyn och omsorg för forskningsdeltagarna som *etichs of care* betonar ersattes därför begreppen föräldraskap och föräldraidentitet med de mindre normerande begreppen moderskap och moderskapsidentitet (Hill Collins, 1989).

5.3 Informationskravet och samtyckeskravet

Informationskravet och samtyckeskravet är två av de fyra forskningsetiska principer som formulerats av Vetenskapsrådet (2002). Informationskravet innebär enligt Vetenskapsrådet (2002) att forskaren ska delge forskningsdeltagarna information om studien, dess syfte, forskningsdeltagarnas roll och vilka villkor som gäller för deltagandet. Med bakgrund av informationskravet formulerades ett informationsbrev innehållandes information om studien och villkor för deltagande vilket svarade för de principer informationskravet innebär, se bilaga 1. Vidare informerades forskningsdeltagarna via informationsbrevet kring studiens frivillighet och om deras rätt att dra sig ur när som helst utan närmare motivering, detta också i enlighet med informationskravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Enligt Vetenskapsrådets god forskningssed (2011) är samtyckeskravet en viktig del i informationskravet. Samtyckeskravet innebär att forskningsdeltagarnas samtycke måste inhämtas innan intervjun påbörjas. En förutsättning för att ett samtycke ska kunna inhämtas är enligt Vetenskapsrådet (2011) att forskningsdeltagarna fått ett väl förklarande informationsbrev i enlighet med informationskravet. Mer konkret innebär detta att ett samtycke inte kan ges om forskningsdeltagaren inte vet vad denne samtycker till (Vetenskapsrådet, 2002). Varje intervju inleddes därför genom att forskningsdeltagaren återigen upplystes om den information som framkommit i informationsbrevet, vidare informerades denne återigen om sin fulla rätt att i enlighet med information och samtyckeskravet när som helst och utan motivering avbryta intervjun och därmed också sitt deltagande (David & Sutton, 2016). Därefter gavs en samtyckesblankett till forskningsdeltagarna i syfte att erhålla deras samtycke. Även i denna blankett framgick det vad forskningsdeltagaren samtyckte till och en försäkran om att denne förstått dess innehåll, se bilaga 2.

Utifrån ovan nämnda forskningsprinciper har två etiska dilemman, som berör föreliggande studie, identifierats. Dessa dilemman är förankrade i metodvalet avseende halvstrukturerade intervjuer. Som det tidigare redogjorts för innebär denna utformning att alla intervjufrågor på förhand inte finns att tillgå, utan enkom preliminära teman intervjun avser beröra (Kvale & Brinkmann, 2014; David & Sutton, 2016). Den etiska problematiken består således i om det i realiteten går att uppfylla informationskravet eftersom forskningsdeltagarna inte kan erhålla fullständig information om forskningen och dennes deltagande. Detta eftersom denna aspekt inte är given från start utan bestäms successivt utifrån den empiri som framkommer i intervjuerna. Vidare medför detta också ett etiskt dilemma avseende samtyckeskravet, där det går att fråga sig om ett samtycke i realiteten kan inhämtas under sådana premisser (Kvale & Brinkmann, 2014). För att förhålla oss till dessa etiska dilemman har vi lyft denna aspekt med forskningsdeltagarna och som tidigare beskrivits under kapitel 4 inledningsvis klargjort studiens syfte för dem. Vidare har forskningsdeltagarna löpande informerats om sin rättighet att när som helst dra tillbaka sitt samtycke för deltagande i studien och sedermera tilldelats en kopia innan föreliggande studie seminariebehandlades. Forskningsdeltagarna gavs således möjlighet att dra tillbaka sitt samtycke även innan uppsatsen offentliggjordes.

5.4 Konfidentialitetskravet

Konfidentialitetskravet innebär att forskningsdeltagarna i största möjliga mån ska garanteras anonymitet (Vetenskapsrådet, 2002). Risken att forskningsdeltagarna blir igenkända är högre i en studie likt denna där enkom ett fåtal forskningsdeltagare medverkar (Kvale & Brinkmann, 2014). För att i den mån det är möjligt garantera forskningsdeltagarnas anonymitet har flera etiska ställningstaganden genomförts. Vi har valt att exkludera informationen om vilka Facebookgrupper som använts för att rekrytera forskningsdeltagare. När informationsbrevet publicerades i berörda grupper uppmanades intresserade att enkom höra av sig via mejl och inte i undertråden till inlägget, detta för att garantera anonymitet för de som kom att intressera sig och därefter delta i föreliggande studie. Vidare har fiktiva namn använts för att benämna

forskningsdeltagarna och allt för personlig information som riskerade anonymiteten hos deltagaren har exkluderats.

5.5 Nyttjandekravet

Nygren (2012) betonar vikten av nyttjandekravet som innebär att den empiri som inhämtats kring forskningsdeltagarna enkom får användas för den aktuella forskningsstudien. I enlighet med nyttjandekravet betonades detta redan i informationsbrevet. Forskningsdeltagarna blev upplysta om hur vi förhöll oss till detta krav genom att framhålla att materialet, som skulle spelas in, enkom skulle bearbetas av författarna och att det därefter skulle raderas. Detta betonades även inledningsvis under respektive intervju.

5.6 Etiska aspekter kring kvalitativ intervju

Eftersom etiska överväganden ska genomsyra samtliga uppsatsdelar har diskussioner avseende etiska dilemman som identifierats avseende datainsamlingsmetoden förts (Kvale & Brinkmann, 2014). Det går inte att bortse från att det i en kvalitativ intervju förekommer en maktasymmetri avseende forskaren och forskningsdeltagaren (Börjesson & Rehn, 2009). Denna obalanserade maktrelationen består dels i att forskningsdeltagaren delger forskaren intima detaljer kring forskningsområdet och att forskaren därefter har *tolkningsmonopol* vad gäller att tolka dessa erfarenheter utifrån teoretiska ramverk och begrepp (Kvale & Brinkmann, 2014). Att inneha en sådan position är en subtil maktform som forskaren behöver vara medveten om (Börjesson & Rehn, 2009).

Vidare har diskussion förts avseende hur etiskt försvarbart det i realiteten egentligen är att med olika medel och åtgärder få forskningsdeltagaren att känna sig tillräckligt bekväm med att delge sina erfarenheter på forskningsområdet (David & Sutton, 2016). Mer konkret åsyftas den vikt som exempelvis läggs vid intervjuens inledande upplägg i syfte att erhålla djup kunskap från forskningsdeltagaren. För forskningsdeltagaren kanske åtgärderna uppfattas som

en trygghet men samtidigt präglas företeelsen enligt oss av en baktanke hos forskaren när de olika medlen används i syfte att erhålla kunskap.

För att hantera dessa etiska aspekter samt den maktasymmetri som råder utifrån vald datainsamlingsmetod har vi genomgående försökt vara medvetna om vår egen roll som intervjuare men också kring vad vi gör och varför. En sådan medvetenhet är en förutsättning för att forskaren inte ska missbruka den makt som denne har i egenskap av att vara just forskare (Börjesson & Rehn, 2009).

6. Resultat och analys

I följande kapitel presenteras föreliggande studies resultat. Inledningsvis presenteras forskningsdeltagarna utifrån fiktiva namn. Därefter presenteras resultaten utifrån fem teman som identifierats genom en tematisk analys av empirin; *processen att bli mamma, omgivningens bemötande och avsaknad av stöd, moderskapsidentitet - den andra mamman, att känna sig fel* samt *moderskapsidentiteten idag*. Under samtliga teman presenteras citat från forskningsdeltagarna vilka erhållits under intervjuerna. Längre citat återges som blockcitat och kortare citat samt enstaka citerade ord har markerats med citattecken och återges löpande i texten. Resultaten redogörs för i integrerad form med en analys utifrån de teorier, perspektiv och begrepp som redogjordes för under kapitel 3 samt med en återkoppling till den tidigare forskning som presenteras under kapitel 2. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av föreliggande studies resultat utifrån studiens frågeställningar.

6.1 Presentation av forskningsdeltagare

Tabell 1. Presentation av forskningsdeltagare

Namn	Barn	Föräldraskapsprocess
Kim	Två barn	Assisterad befruktning i Danmark, närståendeadoption.
Caroline	Ett barn	Assisterad befruktning i Sverige.
Anna	Ett barn	Assisterad befruktning i Danmark, närståendeadoption.
Andrea	Två barn	Första barnet via assisterad befruktning i Danmark, närståendeadoption. Andra barnet assisterad befruktning i Sverige, omfattas av nya lagen SFS 2018:1279.
Julia	Ett barn	Assisterad befruktning i Sverige, omfattas av nya lagen SFS 2018:1279.

6.2 Processen att bli mamma

Samtliga forskningsdeltagare har tillsammans med sin fru genomgått assisterad befruktning för att bli gravida. Processen att bli gravida och sedermera mamma har trots detta tett sig olika för forskningsdeltagarna. Kim, Anna och Andrea har, i likhet med det som redogjordes för under i kapitel 1 (Zimmerman & Nordqvist, 2011; Malmquist, 2015; Malmquist, 2016), vänt sig till Danmark för att få hjälp med assisterad befruktning, vilket föranledde en närståendeadoption av barnet. Julia och Caroline har i sin tur genomfört assisterad befruktning i Sverige, en erfarenhet Andrea också besitter utifrån processen att få sitt andra barn. Gemensamt för Andrea och Julia är att deras föräldrablivande omfattas av lag SFS 2018:1279 *Lag om ändring i föräldrabalken*. Nytt för lagen som trädde i kraft 2019 var att närståendeadoptionskravet för samkönade par som genomfört assisterad befruktning i exempelvis Danmark togs bort (Zimmerman & Nordqvist, 2018). Nedan presenteras forskningsdeltagarnas olika erfarenheter avseende processen att bli gravida och därefter juridisk förälder. Detta görs med underrubrikerna; *valet av land för att bli gravida, att bli mamma genom beslut eller dom* och *att bli mamma genom närståendeadoption*.

6.2.1 Valet av land för att bli gravida

För Anna och hennes fru var det inte ett självklart val att vända sig till Danmark för att bli gravida. Förstavalet var Sverige men efter en upplevelse som Anna beskriver som ”så kränkande” föll valet på Danmark:

Vi kontaktade landstinget för att ställa oss i kö, vi var så peppade på att komma igång och det spelade liksom ingen roll hur lång tid det skulle behöva ta. Men det blev en katastrof istället. Hen frågade vad jag och min man hette. Personen som tog emot oss, alltså hen verkade verkligen inte vilja att vi skulle få barn efter vi sa att vi var två kvinnor. Allt blev då bara så negativt. Hen sa att det skulle ta så lång tid, och det visste vi innan. Men hen sa det på ett sätt som, ja som att hen ville att vi skulle strunta i det istället för att det ändå inte skulle gå fort. När vi sa det att vi hade förberett oss på att det kunde ta tid var hen ändå så negativ. Man fick som en så dålig känsla redan från början (...) Det slutade

i alla fall med att hen sa att typ ”sådana som er får väl vända er till en privatklinik då”. Sådana som oss? Lesbiska då eller vadå? Det var så kränkande. Så det fick bli Danmark. (Anna)

I citatet beskriver Anna den första kontakten med landstinget. Hon berättar om den positiva förväntan som Anna med fru hade över att ta det första steget mot att bli mammor. I takt med att samtalet med en anställd på landstinget fortskred, uppstod enligt Anna flera negativa känslor avseende att genomföra assisterad befruktning i Sverige. Detta utifrån det bemötande Anna med fru fick under den första kontakten.

Uttrycket ”sådana som er” som Anna och hennes fru möttes av kan tolkas som ett påstående om att det finns ”sådana som” Anna och hennes fru och att det sedan finns sådana som inte är som dem. Att uttala sig på ovan nämnda sätt anser vi således tyda på att det finns en underliggande premiss om att Anna med fru är på ett annat sätt än det normativa (Sunesson, 2002; Ambjörnsson, 2016), vilket föranleder tankarna till den rådande heteronorm som genomsyrar samhället. Att Anna med fru i början av samtalet antogs vara ett heterosexuellt par kan förstås utifrån heteronormen där heterosexualitet framhålls som det självklara och givna (Nationalencyklopedin, u.å.; Malmquist, Hydén & Zetterqvist Nelson, 2012; Gabb, 2018). Anna med fru behövde således precisera att de utgjorde ett lesbiskt par som ville skaffa barn för att inte antas vara heterosexuella, något som också hör heteronormen till (Ambjörnsson, 2016; Rosenberg, 2005). Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv som avser att kritiskt granska denna norm är det enligt oss möjligt att ställa sig frågande till huruvida heterosexuella par som kontakter landstinget behöver precisera sin sexualitet likt det Anna med fru fick.

En annan forskningsdeltagare som genomfört assisterad befruktning i Danmark är Kim. Valet att åka till Danmark för att genomföra assisterad befruktning beskrivs av Kim som ”glasklart”. Hon motiverar detta enligt följande:

(...) Det var glasklart redan från start att det skulle genomföras i Danmark. Det var det enda alternativet för mig eller för oss, men mest mig. Vi ville inte ha en öppen donator, det var ju vårt barn. Vi ville inte ha en tredje person

involverad. Som att han, bara för att han donerat sina spermier måste få vara med på ett hörn. Det kändes inte bra. Vi känner ju inte honom. Vårt barn skulle få två kärleksfulla föräldrar. Det är väl det viktigaste tyckte vi. (Kim)

Kim beskriver att hon och hennes fru inte hade några andra alternativ än Danmark vid val av land för assisterad befruktning. Kim med fru valde bort Sverige på grund av det lagstadgade krav på att spermadonatorn ska förbli känd och möjlig för barnet att ta del av (SFS 2018:1279). Den bakomliggande orsaken till att Sverige har ett sådant krav kan förstås utifrån det rådande kärnfamiljsideal, vilket Gabb (2018) samt Clarke (2008) även redogör för i sina forskningsstudier. Kärnfamiljsidealet är en förlängning av heteronormen men utifrån en föräldraskapskontext (Ambjörnsson, 2016; Rosenberg, 2005; Butler, 2007). En familj bestående av en mamma, pappa och ett biologiskt barn premieras och således reproduceras föreställningen om att en sådan familjekonstellation är den bästa (Jonsson Malm, 2011; Gabb, 2018; Clarke, 2008). Utifrån den lag som kräver att spermadonatorn ska vara känd för barnet framhålls denna information som betydelsefull, vilket i enlighet med kärnfamiljsidealet betonar den biologiska aspekten och framhåller den som viktig för barnet att ta del utav (Ambjörnsson, 2016; Jonsson Malm, 2011).

Caroline är den enda av samtliga forskningsdeltagare som tillsammans med sin fru genomgått assisterad befruktning i Sverige innan SFS 2018:1279 trädde i kraft. De hade således andra förutsättningar att ta hänsyn till vid val av land för assisterad befruktning, något som kom att vara avgörande för parets slutgiltiga beslut:

Hade vi gjort det i Danmark skulle jag behöva adoptera vårt barn för att vara juridisk förälder. Vem vet hur länge det tagit? Tänk om något skulle hända, jag hade inte kunnat göra någonting. Min fru hade kunnat ångra sig, så hade jag inte fått vara med alls för jag var ingen förälder innan adoptionen skulle gått i lås. Nu tror jag inte hon skulle göra det but still. Bara tanken av det får mig att bli stressad och må dåligt. (...) Vi ville att jag skulle vara med från början. (Caroline)

Caroline redogör för hur tankarna gick avseende valet av land att genomföra assisterad befruktning i. Hon berättar om en oro över att inte vara sitt barns juridiska förälder från start och om hur detta således var avgörande för Caroline med frus beslut.

Caroline benämner hur hon önskade vara ”med från början” och åsyftar till att hon inte ville behöva genomgå en närståendeadoption för att vara juridisk förälder. I likhet med det Malmquist (2015) redogör för i sin doktorsavhandling upplever Caroline stress avseende tanken på att behöva genomgå en närståendeadoption av sitt barn. Vidare beskriver hon i likhet med deltagarna i Malmquist (2015) doktorsavhandling en känsla av utanförskap i relation till föräldrablivande som en närståendeadoptionsprocess medför.

6.2.2 Att bli mamma genom beslut eller dom

Om ett lesbiskt par genomgår assisterad befruktning i Sverige bekräftas den icke bärande moderns föräldraskap genom beslut eller dom (SFS 2018:1279; SFS 1949:381), en process som redogörs för utförligare under kapitel 1. Utifrån föreliggande studies forskningsdeltagare är det Julia, Andrea och Caroline som innehar erfarenheter av denna process. Julia beskriver sina erfarenheter enligt följande:

När vårt barn var fött fick vi gå till socialtjänsten för att få mitt juridiska föräldraskap bekräftat. På ett sätt kändes det märkligt att behöva göra det, vi är ändå gifta. Om jag hade varit en man hade jag blivit juridisk förälder automatiskt, bara sådär. Den känns ganska bisarr nu när jag tänker efter.
(Julia)

Julia beskriver hur det första steget mot att erhålla juridiskt föräldraskap av henne upplevdes ”märkligt”. I efterhand har Julia insett att processen var ”bisarr”. Detta med utgångspunkt av att gifta icke biologiska pappor i samma situation inte behöver genomgå samma process för att erhålla juridiskt föräldraskap.

Ovan nämnda företeelse, att Julia och andra lesbiska icke bärande mödrar med liknande förutsättningar som henne, behöver vända sig till socialtjänsten för att erhålla myndighetens godkännande på att hon är barnets juridiska förälder tyder på hur väl heteronormen genomsyrar samtliga samhällsskikt (Malmquist, 2015; Ambjörnsson, 2016; Butler, 2006). Heteronormen inbegriper således även vår lagstiftning som gör skillnad på lesbiska icke bärande mödrar och heterosexuella pappor, oavsett om graviditeten följt samma process (SFS 2018:1279; SFS 1949:381; Nordqvist & Zimmerman, 2018). Den nuvarande lagstiftningen kan således anses reproducera föreställningen om att icke bärande lesbiska mödrars föräldraskap inte är lika legitimt och begripligt som ett heterosexuellt föräldraskap (Tinnerholm Ljungberg, 2015), vilket kan medföra att heteronormen vidmakthålls (Clarke, 2008; Ambjörnsson, 2016; Rosenberg, 2005).

Andrea är den forskningsdeltagare med erfarenheter av att få sitt juridiska föräldraskap fastställt både via närståendeadoption samt via beslut eller dom. Andrea beskriver att processen kring fastställandet av hennes juridiska föräldraskap via beslut från socialtjänsten var ”smidig men kanske lite konstig”:

Själva processen var inte långvarig, den var smidig men kanske lite konstig.
Intervjuare: Varför konstig? Ja, vad ska jag säga. Som att hej hej här kommer vi och vi är också en riktig familj. Varför ska det behövas? Egentligen? Jag frågade men de sa bara att det var så lagen tyvärr ser ut så det var väl bara att göra det och inte tänka så mycket. (Andrea)

Andrea beskriver processen avseende att erhålla juridiskt föräldraskap som ”smidig, men kanske lite konstig”. Vidare berättar Andrea att hon själv ifrågasatt processens nödvändighet men att hon valt att inte försöka tänka på det eftersom processen trots allt är lagstadgad.

Att processen, avseende hur en lesbisk icke bärande moder bli juridisk förälder, har sin grund i andra faktorer än enkom byråkrati kan således anses bekräftat, detta eftersom en heterosexuell gift man inte behöver genomgå samma process i syfte att erhålla juridiskt föräldraskap (SFS:2018:1279; Nordqvist & Zimmerman, 2018). Andrea beskriver upplevelsen av att behöva legitimera sitt moderskap men också sin familj som legitim och ”riktig”. Den legitimeringsprocess som Andrea

beskriver kan förstås med hjälp av den term Tinnerholm Ljungberg (2015) myntade avseende *det begripliga föräldraskapet*. Det begripliga föräldraskapet utgår från kärnfamiljsidealet och medför att ett moderskap samt familjebildande utifrån Andreas premisser inte anses legitimt eftersom det bryter och utmanar rådande kärnfamiljsideal. I likhet med det Clarke (2008) framhåller i sin studie sker denna utmaning av kärnfamiljsidealet dels utifrån att Andrea och hennes familj inte utgörs av en heterosexuell man och kvinna, samt ytterligare utifrån den faktor att hon inte är biologisk mamma åt sitt barn. Att Andrea, som hon själv beskriver, således behöver myndigheters bekräftelse på att hennes familj är en ”riktig familj” och att hon sedermera är en legitim moder kan således relateras till att Andreas moderskap och familjebildning utifrån kärnfamiljsidealet inte anses begripligt (Tinnerholm Ljungberg, 2015).

6.2.3 Att bli mamma genom närståendeadoption

Om ett lesbiskt par genomgår assisterad befruktning med okänd donator eller på icke godkända fertilitetskliniker utomlands behöver den icke bärande modern enligt svensk lag genomföra en närståendeadoption. Detta för att i juridisk mening anses vara barnets juridiska förälder (SFS 2018:1279; SFS 1949:381; Zimmerman & Nordqvist, 2018).

Andrea, Kim och Anna har med sina respektive partners genomgått assisterad befruktning i Danmark innan SFS:2018:1279 trädde i kraft, vilket innebar att närståendeadoption krävdes för att de skulle anses vara juridiska föräldrar åt sitt barn (Zimmerman & Nordqvist, 2018; Malmquist, 2015). Detta trots att fertilitetskliniken var godkänd och Andrea och Annas donator var känd. Gemensamt för Andrea, Kim och Anna är de negativa känslor förknippade med närståendeadoptionen. Ord som ”förolämpande”, ”påfrestande” och ”kränkande” återkommer i samtliga tre utsagor. Samtliga vittnar om en stark oroskänsla över att inte anses vara juridisk förälder åt sitt barn och de olika rättigheter som de icke bärande mödrarna således gick miste om. Anna beskriver hur hon inte fick gå till läkaren ensam med sitt barn för att företräda hen, något hon upplevde som ”frustrerande och ledsamt”. Andrea berättar om en rädsla över vad som skulle ske om hennes partner plötsligt skulle gå bort innan närståendeadoptionen var

fullständig, eftersom hon ”då inte hade några som helst rättigheter till mitt barn”. Kims berättelse vittnar om liknande orostankar och rädslor, som hon menar infanns trots att det var ett aktivt val att välja Danmark framför Sverige och därmed också närståendeadoptionen. En särskild händelse, vid en intervju under närståendeadoptionsprocessen, beskriver Kim enligt följande:

Min fru och jag gick dit för en sån här intervju då, som man alltid gör under processen. Allt var redan så stressigt och jobbigt så man ville bara att det skulle gå undan. Liksom jag vill vara juridisk förälder nu nu nu. När vi då var där fick vi lite frågor och så, sen blev jag tillsagd att lämna själva rummet för att de skulle göra en enskild intervju med min fru. Jag tyckte redan då att det kändes konstigt. Men jag gjorde som dom sa och gick ut. Min fru berättade sen att hon fått frågor om hon var helt säker på att vårt barn blivit gjord på det sättet vi sa, genom assisterad befruktning då. Dom frågade alltså henne om hon var helt säker på att hon inte hade legat med en man och blivit gravid på det sättet. (Kim)

Kim beskriver känslan av att vilja genomföra närståendeadoptionsprocessen skyndsamt, detta för att fortast möjligt bli juridisk förälder åt sitt barn. Vidare berättar Kim om en situation som uppstod under närståendeadoptionsprocessen, en händelse som av Kim beskrivs som ”helt absurd”.

Upplevelserna som Andrea, Kim och Anna redogör för stämmer väl överens med det Malmquist (2015) uppmärksammar i sin doktorsavhandling avseende lesbiska familjers erfarenheter har av närståendeadoptionsprocessen. Malmquist (2015) framhåller att processen är påfrestande för de lesbiska familjer som ska genomgå den och orostankar likt forskningsdeltagarnas i föreliggande studie är återkommande. Känslorna som förolämpning, påfrestning och kränkning, vilka forskningsdeltagarna använder för att beskriva processen kan vara ett tecken på nedsatt psykiskt välmående. Denna aspekt lyfts även av Abelsohn, Epstein & Ross (2013) som framhåller att närståendeadoptionsprocessen kan medföra ett nedsatt psykiskt välmående i synnerhet för den icke bärande modern.

Händelsen som Kim beskriver, att fråga ut den bärande modern i en lesbisk relation huruvida säker hon är på att barnet inte tillkommit genom samlag med en

man hör enligt Malmquist (2015) till vanligheterna. Denna företeelse kan härledas och förstås utifrån både heteronormen och kärnfamiljsidealet, detta då den bärande modern trots att hon lever med en kvinna fortfarande antas ha haft sexuellt umgänge med en man som sedermera har biologisk koppling till hennes barn. Att kärnfamiljsidealet med tillhörande föreställning avseende biologins betydelse således genomsyrar detta tillvägagångssätt blir för oss tydligt då processen avser att skapa en försäkran om att det inte finns en fader vars juridiska rättigheter går före den icke bärande moderns. Den icke bärande moderns rättigheter att bli juridisk förälder till sitt barn kan således ses som villkorad och endast möjlig om en biologisk fader inte kan identifieras, vilket även framkommer i studierna av Clarke (2008) samt Gabb (2018). En sådan företeelse är ett tydligt tecken på den marginalisering lesbiska icke bärande kvinnor utsätts för i egenskap av att stå utanför heteronormen samt kärnfamiljsidealet (Malmquist, 2015; Ambjörnsson, 2016; Folkhälsomyndigheten, 2020). Vidare kan företeelsen utifrån ett intersektionellt perspektiv enligt oss föränledas till maktordningen där den icke bärande lesbiska kvinnan, utan biologisk koppling till sitt barn, är underordnad i förhållande till den man som har en genetisk koppling till barnet (Malmquist, 2015; Mattsson, 2010; Nationalencyklopedin, u.å.). Denna maktordning anser vi blir tydlig i Kims berättelse, där förekomsten av en eventuell fader först måste uteslutas innan närståendeadoptionsprocessen kan fortgå. Att Kim således har mindre rätt att anses vara barnets förälder om hennes fru haft samlag och blivit gravid med en man anser vi således troligtvis bero på denna maktordning.

6.3 Omgivningens bemötande och avsaknad av stöd

Under följande rubrik presenteras de resultat som erhållits av forskningsdeltagarna avseende erfarenheter av stöd och bemötande inför det kommande moderskapet. Detta görs med underrubrikerna; *att bli mamma, omgivningens reaktion på graviditeten* samt *avsaknad av stöd*.

6.3.1 Att bli mamma, omgivningens reaktion på graviditeten

Samtliga forskningsdeltagare har förhållandevis liknande erfarenheter avseende omgivningens reaktion och bemötande då graviditeten och det kommande moderskapet uppdagades. Den närmsta familjens och vänners stöd beskrivs som ”otroligt fint”, ”ovillkorat” och ”fantastiskt”. Kim beskriver det enligt följande: ”För våra vänner och familjer skulle vi få barn. Vi skulle bli mammor”. Likt Kim lyfter samtliga forskningsdeltagare den närmsta familjens samt vännernas stöttande reaktioner. Detta bemötande är en kontrastskillnad mot övriga omgivningens reaktion. Vad gäller övriga omgivningens bemötande berättar Julia:

Jag kommer ihåg att när jag berättade för kollegorna, att vi skulle få barn, att jag skulle bli mamma om fyra-fem månader, då tittade typ tre-fyra stycken mot min mage och sa: ”Grattis”. Jag minns speciellt en kollegas reaktion, hen sa: ”Den där har du dolt väl” och klappade över magen. (...) Dom visste att jag levde tillsammans med en kvinna men tog ändå förgivet att jag hade en bebis i mig. (Julia)

Julia berättar om situationen då hon berättade för sina arbetskolligor att hon skulle bli mamma. Julia säger att reaktionerna som följde vittnade om att hon antogs bära på sitt kommande barn.

Att omgivningen antog att Julia var gravid när hon berättade att hon skulle bli mamma kan härledas till moderskapsnormen och föreställningarna som denne norm reproducerar. Utifrån dessa normativa föreställningar avseende moderskapet anses bärandet och födandet av ett barn som centrala kriterier för vem som av omgivningen betraktas som mamma (Malmquist, 2015; Abelsohn, Epstein & Ross, 2013; Gabb, 2018; Clarke, 2008). Att moderskapsnormen, vilken Julia fick erfara utifrån ovan nämnda bemötande, framhåller bärandet, födandet och de biologiska banden som kriterier för att bli betraktad som moder blir enligt oss än mer tydligt. Detta då lagarna avseende lesbiskt föräldraskap studeras. Föräldrabalken 1 kap och Skatteverket (2020) uppger uttryckligen att den mamma som burit och fött barnet registreras som barnets mamma. Den icke bärande

modern anses i juridisk mening istället som förälder, inte mamma (Zimmerman & Nordqvist, 2018).

Caroline har liknande erfarenheter likt de Julia beskriver men för hennes del gick omgivningen ett steg längre:

Jag studerade ett tag där när vi väntade vårt barn och jag var väl inte supernära alla mina klasskamrater och alla visste inte att jag skulle få barn. Vi hade någon föreläsning om graviditet och att bli förälder så det föll sig naturligt att nämna där och då att jag faktiskt skulle bli mamma när som helst. Då hördes hur vissa skrattade, inte förlöjligande eller så men som att jag drog ett skämt. Någon kommenterade på skoj om jungfrufödsel. Dom trodde verkligen inte på mig, att jag snart var mamma. (Caroline)

Caroline berättar om en händelse som inträffade under en föreläsning. Caroline beskriver att hennes klasskamrater antog att hon skämtade då hon berättade att hon snart skulle bli mamma.

Likt Julias vittnar även Carolines erfarenheter om hur omgivningens reaktioner kan härledas till moderskapsnormen. Eftersom Caroline inte såg gravid ut och således inte antogs bära ett barn blev hon inte trodd, detta i egenskap av att stå utanför moderskapsnormen (Clarke, 2008; Gabb, 2018; Arvidson & Johansson, 2017). Föreställningarna avseende moderskapsnormen kan anses genomsyra vårt samhälle till den grad att flera lesbiska icke bärande mödrar, likt skeendet med Julia och Caroline, blir anklagade eller misstagna för att ljuga eller skämta när de berättar att de ska bli mammor. Resultat som även framhålls i Abelsohn, Epstein och Ross (2013) studie. Ett sådant skeende medför att den icke bärande modern inte får omgivningens bekräftelse på att hon ska bli och sedermera är mamma (Goldberg, 2010; Malmquist, 2015; Tinnerholm Ljungberg, 2015).

6.3.2 Avsaknad av stöd

Gemensamt för forskningsdeltagarna i föreliggande studie är upplevelsen av att ett samhälleligt stöd utifrån det kommande moderskapet, i synnerhet utifrån att vara

den icke bärande modern, uteblev. Ord som ”obefintligt”, ”noll” och ”det fanns inget” används av forskningsdeltagarna för att beskriva det stöd som erbjöds. Andrea, som har två barn och erfarenheter av assisterad befruktning i både Danmark och Sverige, beskriver stödet enligt följande:

Det är några år mellan barnen men jag såg ingen skillnad på det stöd som jag blev erbjuden. Det fanns inget. Det är väl den bästa beskrivningen av det. Jag lämnades ensam med mina tankar och hade bara min fru att prata med. Hon var ju gravid så det var inte riktigt samma sak. Jag kände mig så otroligt otroligt ensam i det här. Hos barnmorskan var fokus bara på henne, på alla kurser var fokus bara på henne och pappakänslor och där satt jag och kände mig dum. (Andrea)

Andrea beskriver att hon inte upplevde något vårdrelaterat stöd utifrån sin roll som icke bärande moder. Hon berättar att hon kände sig ”otroligt ensam” under graviditetsprocessen och att störst fokus lades på hennes gravida fru. Andreas redogörelse är återkommande inslag även i de övriga forskningsdeltagarnas upplevelser.

Med bakgrund av den vetenskap tidigare forskning presenterat om avsaknad av stöd, fick forskningsdeltagarna frågan om de kunde beskriva ett idealstöd. Detta med bakgrund av att vara den icke bärande modern. Anna beskriver sina erfarenheter och sitt idealstöd såhär:

Idealstöd, ja hur ska man beskriva något man aldrig upplevt egentligen. Men såhär, jag önskar att det funnits ett stöd specifikt riktat mot oss mammor som inte bär barnet. För det är en annan process, det är andra tankar och funderingar än för exempelvis min fru. Man har ju hört hur det pratas om att pappor inte blir inkluderade eller så. Men vi som blir mammor men inte ens bär barnet blir ännu mindre inkluderade än papporna. (Anna)

Anna beskriver svårigheten i att tänka sig ett idealstöd. Detta med bakgrund av att hon inte upplevt det. Vidare vittnar Anna om att hon som icke bärande mamma upplever sig mindre inkluderad än biologiska pappor.

Andreas, Annas och samtliga av övriga forskningsdeltagares erfarenheter vittnar om brist på samhällelig och vårdrelaterad information och stöd avseende hur det är att bli mamma utifrån premisen att inte bära barnet. Att vårdrelaterade kurser i likhet med Andreas upplevelse inkluderar pappor och ”pappakänslor” men exkluderar icke bärande mödrar kan förstås utifrån rådande normer. Mer konkret utifrån heteronormens antagande om att varje par utgör en man och en kvinna samt kärnfamiljsidealet att varje familj består av en biologisk mamma och pappa till ett barn (Ambjörnsson, 2016; Malmquist, 2015; Nationalencyklopedin, u.å.; Clarke, 2008). Dessa ideal står den icke bärande modern i direkt motsättning till vilket kan förklara den sanktion det medför; känslor av exkludering (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013; Malmquist, 2015).

Forskningsdeltagarnas, i föreliggande studie, upplevelse av avsaknad av samhälleligt och vårdrelaterat stöd i egenskap av att vara den icke bärande modern stämmer väl överens med resultaten i Goldbergs (2010) samt Abelsohn, Epstein och Ross (2013) studier. Sammantaget vittnar forskning på området samt forskningsdeltagarna i föreliggande studies upplevelser om en signifikant avsaknad av stöd i egenskap av att bli mamma utifrån premisen icke bärande moder. Andrea beskriver att hennes frus situation inte var ”samma sak” då hon var gravid, en företeelse som även lyfts av Goldberg (2010) samt Abelsohn, Epstein och Ross (2013). Att icke bärande mammor således går igenom graviditetsprocessen och den första spädbarnstiden utifrån säregna förhållanden, vilka inte kan relateras till den moder som bär barnet, är således en återkommande faktor även i föreliggande studie.

6.4 Moderskapsidentitet – den andra mamman

Under följande rubrik presenteras de resultat som erhållits av forskningsdeltagarna avseende moderskapsidentiteten och erfarenheterna kring denne vilket kan konkretiseras utifrån känslan av att vara ”den andra mamman”. Detta görs med underrubrikerna; *från förväntan till tvivel* samt *att sluta känna sig som blivande mamma*.

6.4.1 Från förväntan till tvivel

Forskningsdeltagarna i föreliggande studie berättar om en förväntan över graviditeten. Ord som ”glad”, ”förväntansfull”, ”det största i mitt liv” samt ”inga konstigheter bara ren lycka” används för att beskriva känslan av att bli mamma. Kim beskriver sina erfarenheter enligt följande:

(...) Att snart bli mamma, herregud vilken lycka. Det största i mitt liv skulle liksom snart ske. Snart var hen här. Som jag väntat och längtat det är helt galet. Obeskrivligt. Men sen kom allt som en käftsmäll rakt i ansiktet, ”du ska väl inte bli mamma” attityden. Dom gjorde skillnad på mig och min fru. *Intervjuare: Vilka är dom?* Alla, barnmorskorna, sjukvården, folk på jobbet, alla. Det kändes som att hon skulle bli mamma och jag den andra mamman eller inte mamma alls (...) *Intervjuare: Märkte du någon skillnad om det här, kring ditt första och andra barn?* Nej, det kan jag inte säga att jag gjorde. Det var precis likadant då som nu. (Kim)

Kims upplevelse är att den lycka hon hade inför sitt kommande moderskap ersattes med en ”käftsmäll rakt i ansiktet”. I likhet med Kim vittnar övriga forskningsdeltagare om hur lyckan att bli mamma ersattes med oro och tvivel inför det kommande moderskapet och tillhörande moderskapsidentitet. Julia berättar följande:

Jag var så glad men sen kom tvivlet, oron, tankarna. *Intervjuare: Hur och när började det?* Det började nog redan när vi träffade barnmorskan för första kollen. Direkt fick jag frågan ”och vem är du?” och när jag svarade att jag var hennes fru sa hon ”oj jaha” eller något sådant. Hela samtalet så pratade hon bara med min fru om hur hon skulle bli mamma och sen fick vi någon lapp eller broschyr om föräldrakurser, men på framsidan var det en gravid kvinna och en man som höll på magen på henne. För varje gång vi hade kontakt med sjukvården så kände jag bara mer och mer ”vad gör jag här, jag ska ju inte bli mamma. (Julia)

Julia beskriver hur oro och tvivel uppstod så tidigt som i den första kontakten med barnmorskan. Hon berättar om upplevelsen av att vara osynliggjord och ifrågasatt

i kontakt med sjukvården och hur detta fick henne att ifrågasätta sin egen delaktighet i graviditetsprocessen.

Julias och Kims berättelser vittnar återigen om hur heteronormen, moderskapsnormen och kärnfamiljsidealet gör sig påmind. Julia fick direkt frågan avseende vem hon var, något som kan antas bero på att barnmorskan utifrån heteronormen och kärnfamiljsidealet antog att Julia var någon annan än sin frus partner och därmed också någon annan än barnets mamma (Ambjörnsson, 2016; Malmquist, Hydén & Zetterqvist Nelson, 2012). Vidare berättar samtliga forskningsdeltagare likt Julia och Kim om hur känslan avseende att ”inte bli mamma” samt att vara ”den andra mamman” infann sig som ett resultat av omgivningens bemötande. Att omgivningen gör skillnad på den kvinna som bär barnet och den kvinna som inte gör det kan förstås utifrån kärnfamiljsidealet och moderskapsnormen som gemensamt betonar den biologiska faktorns betydelse för vem som anses vara mamma (Nationalencyklopedin, u.å.; Malmquist, 2015; Ambjörnsson, 2016; Clarke, 2008; Gabb, 2018). Den icke bärande moderns moderskap blir således inte begripligt och därmed inte erkänt (Tinnerholm Ljungberg, 2015).

Likt Kim har Andrea två barn, även hon beskrev att hon ”inte märkte någon skillnad alls” avseende bemötandet mellan första och andra barnet. Denna företeelse misstänker vi kan ge upphov till förvåning, eftersom samhället enligt oss ständigt förändras och förtryck medvetandegörs. Denna företeelse, att inget förändrats avseende bemötandet trots att det gått år emellan barnen, kan förstås utifrån hur moderskapet ses som en kollektiv identitet som funnits över lång tid och således har starkt befästa normer avseende vad det innebär att tillhöra denne (Arvidson & Johansson, 2017). Moderskapet som en kollektiv identitet förknippas således med föreställningar och normer där samtliga mammor som inkluderas lever upp till de normer och föreställningar som finns kring dem, exempelvis att en moder alltid bär och föder sitt barn (Arvidson & Johansson, 2017; Cast, 2004; Nationalencyklopedin, u.å.; Skatteverket, 2020). Mödrar ses således som en homogen grupp vilka icke bärande mödrar utifrån rådande normer och föreställningar avseende moderskapet exkluderas från (Cast, 2004; Arvidson & Johansson, 2017). Dessa starkt befästa normer kring moderskapet kan således

därför ses som en betydande orsak till varför de exkluderas från denna kollektiva moderskapsidentitet även över tid (Arvidson & Johansson, 2017).

En annan aspekt som vi anser relevant och som kan bidra till förståelse för ovan nämnda företeelse är hur icke bärande mödrars erfarenheter exkluderas i forskning på området, både vad gäller föräldraskapsforskning generellt och lesbisk familjebildning specifikt (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013). Avsaknad av icke bärande mödrars perspektiv i forskningen medför således att hennes moderskapsidentitet inte blir socialt representerad vilket medför att hon exkluderas från den kollektiva moderskapsidentiteten (Lundahl, 1998). Att exkluderas från denne påverkar icke bärande mödrars känsla av samhörighet med andra mammor men också hur omgivningen ser på deras samhörighet med dessa (Arvidson & Johansson, 2017; Lundahl, 1998; Malmquist, 2015; Clarke, 2008). Företeelsen, att icke bärande mödrars erfarenheter avseende moderskapet inte redogörs för i forskning, medför att normer som exempelvis biologiskt villkorat moderskap inte utmanas. Något som i sin tur medför att de upprätthålls och reproduceras (Ambjörnsson, 2016; Lundahl, 1998; Malmquist, 2015; Butler, 2007).

6.4.2 Att sluta känna sig som blivande mamma

I citaten under föregående rubrik beskriver Kim och Julia hur omgivningens bemötande, och sedermera exkludering av dem från den kollektiva moderskapsidentiteten, medförde en känsla av att det enkom var deras bärande partners som skulle bli mamma och inte de. Caroline har liknande erfarenheter vilka hon beskriver enligt följande:

Jag och min fru gick på några sådana kurser som man blir erbjuden att gå på när man väntar barn. Vi gick bara på två lektioner för alla kollade så konstigt på mig, det kändes som att jag inte skulle vara där eller att dom inte förstod varför jag skulle vara där. Tillslut mådde jag bara dåligt och förstod inte själv varför jag gick dit. Då slutade vi gå. (Caroline)

Caroline beskriver hur hon upplevde sin medverkan ifrågasatt av övriga deltagare på föräldrakursen vilken hon med fru deltog i. Caroline vittnar om känslan av att tillslut själv inte förstå varför hon närvarade på kurserna. För Caroline medförde detta ett försämrat mående, vilket bidrog till att hon med fru enkom närvarade vid två tillfällen.

Kim, Julia och Carolines erfarenheter kan ses som att de utifrån omgivningens bemötande sedermera internaliserat känslan av att ”inte bli mamma”, en känsla som enligt forskningsdeltagarna infanns först efter omgivningens bemötande. Denna företeelse kan förstås utifrån den betydelsen omgivningens bemötande, stöd och syn, orsakad av normer och föreställningar, har för utvecklandet av en moderskapsidentitet (Arvidson & Johansson, 2017; Goldberg, 2010) Utvecklandet av en moderskapsidentitet påverkas enligt identitetsteori således av den sociala kontext de icke bärande mödrarna ingår i (Arvidson & Johansson, 2017). Som tidigare redogjorts för genomsyras denna sociala kontext av normer avseende moderskapet vilket följaktligen har betydelse för hur icke bärande mödrar ses på och sedermera identifierar sig själv i förhållande till dessa (Arvidson & Johansson, 2017; Wojnar & Katzenmeyer, 2014). Att Julia och övriga forskningsdeltagarna således gick från att anse det givet att som blivande mamma medverka på olika kurser och vid barnmorskebesök till att de inte förstod själv vad deras roll var i ett sådant sammanhang kan ses som tecken på hur avsaknaden av stöd och bekräftelse medförde att de icke bärande mödrarna slutade känna samhörighet med andra mammor (Arvidson & Johansson, 2017). Bristande bekräftelse och den avsaknad av samhörighet som detta medför påverkar således utvecklandet av en moderskapsidentitet och icke bärande mödrarnas självkänsla kring denne. I enlighet med Carolines berättelse kan avsaknad av stöd och bekräftelse i identitetsskapandeprocessen bidra till psykisk ohälsa och sämre välbefinnande (Leigh & Milgrom, 2008; Brodén, 2004; Schumaker & Brownell, 1984; Goldberg, 2010).

6.5 Att känna sig fel

Under föregående rubrik presenterades resultaten i förhållande till forskningsdeltagarnas utveckling av en moderskapsidentitet under graviditeten samt vilka faktorer som kom att påverka denne. Resultaten som presenteras under följande rubrik är en fördjupning av dessa resultat. Mer konkret en ytterligare redogörelse och sedermera förståelse över vad ovan nämnda exkludering från den kollektiva moderskapsidentiteten medförde för sanktioner hos forskningsdeltagarna under första tiden som mamma. Vidare används stämplingsteori och ett intersektionellt perspektiv för att skapa förståelse för resultaten som presenteras. Detta görs med underrubrikerna; *inte mamma på riktigt* samt *konsekvenser på ett personligt plan*.

6.5.1 *Inte mamma på riktigt*

Samtliga forskningsdeltagare betonar den lycka som infann sig då barnet blev fött. Caroline beskriver känslan som ”ett lyckorus” och Julia framhåller att det var ”magiskt”. Både Julia och Caroline beskriver i likhet med övriga forskningsdeltagare att denna lycka utmanades av omgivningens bemötande. Julia berättar följande:

Att få barn var magiskt. Jag har nog aldrig varit så lycklig i hela mitt liv. Vi befann oss i en kärleksbubbla, jag min fru och vår fantastiska lilla bebis. (...) Bemötandet efter födseln, ja, det var en jobbig tid för mig. På kontroller på BVC pratade dom alltid med min fru och benämnde henne som mamman, jag var totalt osynlig. Någon gång sa en barnläkare till och med ”vem är det som är mamman”, ja ni hör. *Intervjuare: Hur såg bemötandet ut från övriga omgivningen?* Det var likadant där, grannar, kollegor, annan vårdpersonal, det kändes som att alla var besatta över att få veta vem som fött vårt barn och när vi berättade det bemöttes vi helt olika. *Intervjuare: Hur då menar du?* Som att min fru blivit mamma och jag var fel eller inte var mamma på riktigt. (Julia)

Julia beskriver den lycka som infanns då hon blev mamma. Vidare berättar Julia om hur denna lycka kantades av en jobbig period utifrån bemötandet från

omgivningen. Julia vittnar om hur omgivningens bemötande bidrog till en känsla av att enkom hennes fru, i egenskap av att ha fött deras barn, blivit mamma och inte Julia själv. Även Caroline har liknande erfarenheter vilka hon beskriver enligt följande:

Jag tror inte att vi mötte en enda människa som inte frågade vem av oss som varit gravida, alltså förutom vänner och familj då. När dom fick veta att det var min fru som varit gravid var det flera som sa ”då kanske du får föda nästa barn och bli mamma”, som om jag inte var mamma nu bara för att jag inte fött vårt barn. Det kändes förminskande. (Caroline)

Caroline berättar om upplevelsen av att omgivningen lade stor vikt vid vem som burit barnet. Hon upplevde sig förminskad i egenskap av att vara den icke bärande modern. Detta eftersom Caroline och hennes fru bemöttes olika.

Ovan nämnda erfarenheter vilka Julia och Caroline redogör för kan konkretiseras till en känsla av att inte ha blivit ”mamma på riktigt”. Företeelsen kan härledas till den moderskapsnorm som betonar den biologiska faktorns betydelse för att en kvinna ska uppfattas och anses vara moder till sitt barn (Nationalencyklopedin, u.å.). Denna företeelse, som även redogörs för i Gabbs (2018) autoetnografiska studie, medför således en avvikelseproduktion där forskningsdeltagarna i egenskap av att vara icke bärande mödrarna anses avvika från moderskapsnormen. Det här kan förstås som en form av *stämpling* (Ejrnøes & Kristiansen, 2002; Lundahl, 1998). Denna stämpling och avvikelseproduktion som icke bärande mödrar likt Julia och Caroline kan erfara är således inte ett resultat av deras handlingar i egenskap av att vara en mamma, utan enkom baserat på att de exkluderas från den norm som präglar handlingen – framförallt *moderskapsnormen* (Ejrnøes & Kristiansen, 2002; Malmquist, 2015).

Företeelsen kan också analyseras utifrån ett intersektionellt perspektiv där följande kategorier avseende forskningsdeltagarna är av relevans i föreliggande studie: kvinna, lesbisk och icke bärande moder. Forskningsdeltagarna ingår således i olika kategorier vilka utgörs av olika maktordningar, som beroende på kontext, kan medföra diskriminering och förtryck (Mattsson, 2010). Utifrån ett

intersektionellt perspektiv förtrycks således icke bärande mödrarna i föreliggande studie i egenskap av att vara kvinna (som underordnad mannen), lesbisk (som underordnad heterosexuella) samt icke bärande moder (som underordnad bärande mödrar) (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013). Forskningsdeltagarna i föreliggande studie står således i direkt motsättning till det normativa ideal som varje kategori framhåller, exempelvis heteronormen och moderskapsnormen vilka framhåller heterosexualitet och bärandet av ett barn som det normativa (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013; Ambjörnsson, 2016; Gabb, 2018; Clarke, 2008). Sammantaget samverkar dessa kategoriers maktordningar till att icke bärande mödrar förtrycks och marginaliseras utifrån tillhörandet i minst tre av de kategorier som nämnts, vilket ytterligare kan förklara varför en stämpling samt avvikelseproduktion avseende icke bärande mödrar kan ske (Mattsson, 2010; Abelsohn, Epstein & Ross, 2013).

6.5.2 Konsekvenser på ett personligt plan

Kim har i likhet med Julia och Caroline liknande erfarenheter av första tiden som mamma. Vidare beskriver Kim hur omgivningens bemötande och ovan nämnda möjliga stämpling samt avvikelseproduktion avseende moderskapsnormen påverkade henne på ett personligt plan:

När barnet kom kände jag mig verkligen som hens mamma, herregud vilken känsla. Men sen kom återigen, den där käftsmällsmällen. Frågor om vem som varit gravid hit och dit, vem barnet liknade mest och när någon frågade hur det kändes att ha blivit mamma så var det min fru som fick frågan men aldrig jag. (...) Jag började grubbla och själv tänka: Men jag är kanske inte mamma då? Jag blev ju också orolig inför framtiden. Skulle mitt barn över huvud taget älska mig och vilja ha med mig att göra? (Kim)

Kim beskriver hur känslan av att vara mamma infann sig direkt då barnet föddes. Vidare vittnar Kim om hur hon och hennes fru möttes av omgivningens frågor avseende vem som burit barnet. Kim berättar om upplevelsen av att hon och hennes fru bemöttes olika, något som i sin tur enligt Kim medförde en oro inför framtiden.

I likhet med Kim beskriver Andrea följande avseende de orostankar som hon menar uppkom efter omgivningens bemötande:

Jag kände mig otroligt mycket som mamma när hen föddes. Det var givet, jag var mamma och det kändes i hela själen att det var mitt barn. (...) När alla sedan började hålla på, ställa frågor, undra om jag inte ”ville bli mamma själv”, då sviktade självförtroendet milt sagt. Jag tänkte ”men vad har jag gjort, vad händer nu?”. Men samtidigt kände jag inte igen mig i det. Inte alls. I mitt hjärta var jag en mamma men tydligen inte enligt alla andra. (Andrea)

Andrea berättar om hur hon ”i hela själen” kände sig som sitt barns mamma vid hens födsel. Vidare vittnar Andrea om ett sviktande självförtroende avseende sin moderskapsroll. Detta till följd av omgivningens frågor och bemötande.

Kims och Andreas erfarenheter är inte unika, samtliga forskningsdeltagare redogör för liknande orostankar. Anna beskriver att hon: ”började tvivla på min egen förmåga att vara mamma. Kommer jag klara det? Kan jag ta hand om ett barn? Kan jag älska ett barn? Kan ens ett barn vilja ha mig som sin mamma?”. Företeelsen som beskrivs kan härledas och förstås utifrån de konsekvenser en avvikelseproduktion och stämpling kan medföra för de individer som utsätts (Becker, 2006; Ejrnæs & Kristiansen, 2002). Icke bärande mödrar som utifrån de normer inom tillhörande kategorier vilka hon ingår i stämplas som avvikare kan, liksom forskningsdeltagarna i föreliggande studie, internalisera en negativ självbild orsakad av avvikelseproduktionen (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013; Becker, 2006; Ejrnæs & Kristiansen, 2002). Att Kim, Andrea och Anna således började känna oro inför framtiden och kring huruvida de egentligen var mödrar eller inte kan således förklaras utifrån hur de i egenskap av att vara icke bärande mödrar står i direkt motsättning till moderskapsnormen och heteronormen (Ambjörnsson, 2016; Lundahl, 1998). Utifrån ett intersektionellt perspektiv marginaliseras icke bärande mödrar följaktligen utifrån denna exkludering och kan således utifrån stämplingsteori stämplas som avvikare utifrån de normer som präglar kategorierna (Becker, 2006; Ejrnæs & Kristiansen, 2002) Att icke bärande mödrar således marginaliseras både i egenskap av att vara lesbisk, kvinna men också icke bärande moder och således stå utanför moderskapsnormen och den kollektiva identitet

denna medför kan enligt stämplingsteori medföra precis det forskningsdeltagarna i föreliggande studie redogör för, en internaliserad negativ självbild avseende moderskapet (Abelsohn, Epstein & Ross, 2013; Becker, 2006; Ejrnæs & Kristiansen, 2002). Det Andrea sedermera redogör för, att hennes känsla avseende sin moderskapsidentitet inte stämde överens med hur omgivningen uppfattade och sedermera bemötte henne och att oron därefter infann sig, är en företeelse som även framgår i studien av Abelsohn, Epstein och Ross (2013). I likhet med Andreas erfarenheter visade resultaten i ovan nämnda studie att denna motsättning medförde oro och ifrågasättande av den egna moderskapskänslan hos den icke bärande modern.

6.6 Moderskapsidentiteten idag

Under följande och avslutande rubrik presenteras de resultat som erhållits avseende hur forskningsdeltagarna i dagsläget ser på och identifierar sin moderskapsidentitet samt vilka faktorer som bidragit till och inverkar på denna definition.

6.6.1 *En mamma som alla andra*

Anna är den forskningsdeltagare som varit mamma längst och har således mest erfarenheter vad gäller att bli mamma utifrån forskningsdeltagarnas premisser. Hon beskriver synen på sitt moderskap enligt följande:

Enligt lag är jag förälder till mitt barn. Men idag ser jag mig själv som mamma. Inte den andra mamman, föräldern eller pappa. Jag är bara mamma. Det finns ingen skillnad mellan mig och min fru bara för att hon födde vårt barn och har ett blodsband till hen. (...) Jag är helt enkelt precis lika mycket mamma som min fru. En mamma som alla andra. (Anna)

Anna beskriver hur hon enligt lag anses vara sitt barns förälder, och inte mamma. Detta har enligt Anna ingen påverkan på hur hon ser på sin egen moderskapsidentitet. Anna berättar att hon och hennes fru tillsammans är mammor, ingen av dem är det mer eller mindre än den andra.

Att forskningsdeltagarna dock fortfarande möts av normer och tillhörande föreställningar avseende deras sexualitet och moderskap redogör samtliga för, Julia berättar:

Det är mycket bättre idag, nu är vårt barn fortfarande liten men än så länge känns det bättre. *Intervjuare: Varför tror du att det känns bättre?* Ja du, vi möts fortfarande av olika förutfattade meningar och nyfikna frågor om vem som fött vårt barn och frågor om vem som är pappa till hen. Det handlar snarare nog mer om att vi, jag, blivit mer tolerant för det där. Lite mer hårdhudad och kan hantera det bättre. (Julia)

Julia beskriver att hon fortfarande möts av fördomar och frågor avseende hennes moderskap. Dock vittnar Julia om upplevelsen att toleransnivån avseende dessa frågor ökat och att hon i dagsläget kan hantera omgivningens bemötande.

Anna och Julia redogör för hur de blivit mer självsäkra och stärkta i sina respektive moderskapsidentiteter och således likt Anna beskriver inte påverkas ”lika mycket som innan” av omgivningens bemötande och rådande normer. Att samhällets stöd och bekräftelse är av stor vikt för utvecklandet av en självsäker moderskapsidentitet har tidigare redogjorts för (Arvidson & Johansson, 2017; Goldberg, 2010), eftersom detta stöd och samhälleliga bekräftelse fortfarande av forskningsdeltagarna beskrivs som bristande kan resultaten anses intressanta. *Hur kan moderskapsidentiteten stärkas när samhällelig bekräftelse fortfarande uteblir?* Caroline berättar följande som kan förklara fenomenet:

Jag kan fortfarande ibland känna mig ledsen för att andra inte verkar se mig som mitt barns riktig mamma. Men allt det ledsna och all oro bara försvinner när mitt barn kallar mig för mamma. För hen finns det ingen andra mamma, jag och min fru är hens mammor varken mer eller mindre för att hon fött hen och inte jag. (Caroline)

Caroline beskriver hur hon än idag kan bli negativt påverkad av omgivningens bemötande av henne i egenskap av att vara den icke bärande modern. Vidare berättar Caroline att dessa negativa känslor försvinner då hennes barn kallar henne för mamma.

Det Anna, Julia och Caroline sammantaget vittnar om är hur deras moderskap fortfarande ses i skuggan av rådande heteronorm, kärnfamiljsideal och moderskapsnorm. Normerna kan urskiljas i de erfarenheter forskningsdeltagarna redogör för, avseende vikten som läggs på den biologiska aspekten och vem som eventuellt är barnets biologiska fader eller moder (Gabb, 2018). Sådana normer bidrar som tidigare redogjorts för att samhällets bekräftelse på att den icke bärande modern tillhör den kollektiva moderskapsidentiteten uteblir, vilket inom identitetsforskning anses vara av betydande vikt för en självsäker moderskapsidentitet (Arvidson & Johansson, 2017). Förklaringen till denna motsättning avseende fenomenet att forskningsdeltagarna redogör för en stärkt och mer självsäker moderskapsidentitet trots avsaknad av social bekräftelse på att tillhöra denne kan härledas till det Caroline redogör för. Hon vittnar om hur allt tvivel på den egna moderskapsrollen försvinner när hennes barn bekräftar henne som mamma, ett fenomen som samtliga forskningsdeltagare betonar som viktig. Att barnets bekräftelse på att den icke bärande modern är mamma och således tillhör den kollektiva moderskapsidentiteten kan utifrån föreliggande studies resultat tolkas som den bidragande faktor till att de icke bärande mödrarna i föreliggande studie upplever sig stärkt i sin moderskapsidentitet. Även om dessa fortfarande inte erhåller social bekräftelse på att deras moderskap är legitimt, erhålls bekräftelse från deras barn vilken således kan antas vara överordnad den icke bekräftelse som sker från omgivningen.

6.7 Sammanfattning av resultat

Resultaten i föreliggande studie vittnar om att lesbiska icke bärande mödrar möts av marginalisering, avvikelseproduktion, stereotypisering och ifrågasättande utifrån normer såsom heteronormen, moderskapsnormen och kärnfamiljsidealet. Detta bemötande börjar redan vid den inledande processen att genomföra assisterad befruktning och följer sedan den icke bärande modern under graviditetsprocessen samt även då barnet är fött. Den icke bärande moderns utvecklande av en moderskapsidentitet kantas av en uteblivande bekräftelse på att hon är en legitim moder till sitt barn, vilket exkluderar henne från moderskapet som en kollektiv identitet. Företeelsen ger således konsekvenser för hennes egen

självsäkerhet avseende moderskapsidentiteten, vilket mer konkret bidrar till oro, psykisk ohälsa och stress. Forskningsdeltagarna i föreliggande studie vittnar dock om en starkt moderskapsidentitet och tillhörande självkänsla kring denne, detta efter att tid gått sedan barnet blivit fött. Denna stärkta självkänsla visar sig dock inte vara förknippad med ökad social och/eller samhällelig bekräftelse på att icke bärande mödrar är legitima mödrar, utan snarare ett resultat av att barnets bekräftelse.

Resultaten har genomgående i integrerad form och då det är relevant återkopplats till den tidigare forskning som presenteras i kapitel 2. De resultat och erfarenheter vilka forskningsdeltagarna vittnar om, stämmer väl överens i förhållande till den tidigare forskning som redogörs för. Undantaget är studien av Hayman et al. (2013). Detta då forskningsdeltagarna i föreliggande studie inte omnämner att olika symboler används för legitimering av sin samkönade relation eller sitt moderskap. Dock vill vi framhålla att samtliga forskningsdeltagare är gifta. Huruvida äktenskap ingåtts utifrån syftet att legitimera sin samkönade relation som riktigt utifrån normativa föreställningar har vi dock inga belägg för att påstå.

Föreliggande studies frågeställningar är således besvarade. Detta eftersom resultaten redogör för följande: icke bärande mödrars erfarenheter av att bli mammor i Sverige, hur dessa erfarenheter kan förstås utifrån rådande normer, hur icke bärande mödrars moderskapsidentitet utvecklas samt påverkas utifrån omgivningens bemötande och slutligen hur icke bärande mödrar definierar sin moderskapsidentitet. Sammantaget är icke bärande mödrars erfarenheter och identitetsskapande avseende att bli mamma i Sveriges heteronormativa samhälle kantat med utmaningar utifrån rådande normer, vilket dock i slutändan inte påverkar hur barnet ser på henne eller hur hon sedermera identifierar sig som mamma. Slutligen är icke bärande mödrar precis det som forskningsdeltagarna i föreliggande studie nämnde: ”En mamma som alla andra”.

7. Avslutande diskussion

I följande kapitel förs en avslutande diskussion avseende tankar och reflektioner som genomförandet av föreliggande studie bidragit till. Inledningsvis förs en redogörelse för de begränsningar som identifierats avseende föreliggande studie. Detta följs av förslag på vidare forskning vilka baseras på insamlad empiri och tidigare forskning. Slutligen förs en avslutande reflektion över vilka kunskaper, reflektioner och perspektiv som genomförandet av föreliggande studie medfört för oss.

7.1 Studiens begränsningar

Erfarenheterna som redogörs i föreliggande studie är samstämmiga forskningsdeltagarna emellan. Samtliga forskningsdeltagare vittnar om liknande erfarenheter där ingen erfarenhet sedermera avviker eller sticker ut. Denna företeelse behöver inte utgöra en begränsning, tvärtom kan det anses vara en indikation på att de resultat som redogörs för verkligen är icke bärande mödrars erfarenheter av att bli och vara mamma i Sverige. Dock anser vi att den eventuella begränsningen som företeelsen innebär är viktig att redogöra för. Detta eftersom vi inte avser att göra anspråk på generaliserbarhet. Vidare vill vi flagga för att forskningsdeltagarnas samstämmiga erfarenheter kan härledas till att det rör sig om en homogen grupp bestående av vita lesbiska cis kvinnor där majoriteten har barn under fem år. Vidare har samtliga genomgått assisterad befruktning för att bli gravida. Vi kan följaktligen inte garantera att exempelvis svarta lesbiska icke bärande mödrar inte bär på andra erfarenheter, en företeelse som sedermera enligt oss är viktiga att redogöra för och belysa avseende forskningsområdet. Ett fullständigt intersektionellt perspektiv kan således inte erhållas avseende forskningsdeltagarnas erfarenheter. Detta eftersom etnicitet utgör en central aspekt för att inneha ett sådant perspektiv (Mattsson, 2010). Vidare kan studien inte garantera att icke bärande mödrar med erfarenheter av andra metoder att bli gravida, eller har barn över fem år, inte bär på andra erfarenheter än forskningsdeltagarna i föreliggande studie. Sammantaget bör

forskningsdeltagarnas samstämmiga erfarenheter och studiens resultat beaktas utifrån att det rör sig om en homogen grupp, inte att resultaten i viss mån är generaliserbara på samtliga icke bärande lesbiska mammor.

Vad gäller användandet av stämplingsteori erhålls inte ett fullständigt stämplingsteoretiskt perspektiv vid analysen av föreliggande studies resultat. Återigen önskar vi dock betona att stämplingsteorin inte avsågs att användas på detta sätt och att teorin i föreliggande studie snarare används som analytiskt verktyg för att synliggöra processer och skapa förståelse kring hur omgivningens bemötande kan påverka icke bärande mödrars moderskapsidentitet och självkänsla kring denne. Vidare dras således inte slutsatsen att icke bärande mödrar blir stämplade eller innehar erfarenheter som följer samtliga av stämplingsteorins framhållna delar avseende stämplingsprocessen. Vi gör således inte anspråk på den del av stämplingsteorin som framhåller att den som blivit stämplad kan leva upp till de egenskaper denne utifrån stämplingen tillskrivs i en form av självuppfyllande profetia. Sammantaget har ett fullständigt stämplingsteoretiskt perspektiv inte erhållits, vilket dock är förenligt med det sätt som teorin i föreliggande studie avsågs användas utifrån.

7.2 Förslag på vidare forskning

Forskningsdeltagarna i föreliggande studie redogjorde för en förändring avseende den egna moderskapsidentiteten och självförtroendet kring denne. Hur lesbiska icke bärande mödrar således definierar sin moderskapsidentitet kan således antas förändras över tid. Med bakgrund av denna enligt vårt tycke intressanta aspekt anser vi det motiverat att följa lesbiska icke bärande mödrar, eller lesbiska familjer överlag, i en longitudinell studie där moderskapsidentiteten och aspekterna kring denne följs under ett längre perspektiv.

Med bakgrund av att föreliggande studie samt tidigare forskning i huvudsak presenterar vita lesbiska cis kvinnors erfarenheter kring forskningsområdet (Malmquist, 2015; Clarke et al., 2010), anser vi det motiverat med vidare forskning där fler intersektionella kategorier representeras. Detta för att erhålla ett

fullständigt intersektionellt perspektiv, samt för att inkludera övriga icke bärande mödrar i samkönade relationers erfarenheter.

Föreliggande studies resultat, avseende att barnets eventuella bekräftelse av moderskapsidentiteten är överordnad övrig social bekräftelse av denne, anser vi motiverar framtida forskning avseende denna aspekt. Slutligen framhöll forskningsdeltagarna i föreliggande studie att de efter en tid upplevde det enklare att hantera de olika normativa föreställningar och sedermera bemötande avseende deras roll som icke bärande moder. Denna aspekt anser vi motivera vidare forskning där fokus är att synliggöra och skapa förståelse för eventuella strategier som används för att skapa motstånd mot dessa normativa föreställningar.

7.3 Avslutande reflektion

Fokus i föreliggande studie har varit att skapa förståelse för de erfarenheter icke bärande mödrar i lesbiska relationer har av att bli och vara mamma i Sverige. I likhet med tidigare forskning visar föreliggande studies resultat att den icke bärande modern har unika erfarenheter av att bli och vara mamma. Detta med bakgrund av den heteronorm som genomsyrar samhällets olika instanser. Utifrån juridisk bemärkelse kan den icke bärande modern i dagsläget inte anses som mamma åt sitt barn, vidare ifrågasätts hennes moderskap med bakgrund av att hon saknar biologisk koppling till sitt barn. Exkluderingen av icke bärande mödrar i forskning avseende samkönade pars familjebildning medför enligt oss att denna marginalisering och exkludering upprätthålls. Genomförandet av föreliggande studie har därför upplevts viktig och bidragit kritiska tankar avseende rådande normer kring familj, moderskap och föräldraskap. Vi anser att heteronormen, moderskapsnormen och kärnfamiljsidealet, vilka genomsyrar samhället, bidrar till en otidsenlig syn på familjebildning. Ett tydligt exempel på detta är företeelsen att ett barn i juridisk mening inte kan ha två mammor.

Inledningsvis motiverades föreliggande studies relevans för socialt arbete utifrån Socialstyrelsens (2019) krav på adekvat HBTQ-kompetens avseende anställda inom vård, omsorg och socialtjänst. Genomförandet av föreliggande studie har

stärkt uppfattningen om att exempelvis socionomers kompetens på området bör anses vara otillräcklig. Detta då icke bärande lesbiska mödrar bär på erfarenheter som inte blivit synliggjorda som kunskap. Exkluderingen av den icke bärande moderns erfarenheter upplever vi även genomsyrar socionomutbildningen. Detta då den icke bärande moderns moderskap och tillhörande stereotypiserande föreställningar kring denne inte framlyfts utan enkom diskuteras utifrån ett lesbiskt moderskap generellt.

Slutligen, om kunskap om marginaliserade och exkluderade gruppers erfarenheter inte uppmärksammas och synliggörs kan inte heller deras livsvillkor förändras enligt oss. Vår förhoppning är att förekomsten av studier där den icke bärande moderns erfarenheter lyfts ökar. Detta då synliggörandet av den icke bärande moderns erfarenheter enligt oss kan bidra till en mer inkluderad och uppdaterad syn på familjebildning och moderskap.

Referenslista

- Abelsohn, K., Epstein, R., & Ross, L. (2013). Celebrating the “other” parent: Mental health and wellness of expecting lesbian, bisexual, and queer non-birth parents. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 17(4), ss. 387-405, doi:10.1080/19359705.2013.771808
- Ambjörnsson, F. (2016). *Vad är queer?* Stockholm: Natur & kultur.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2018). *Historik om utvecklingen av hbtq-personers rättigheter i Sverige*. Stockholm: Arbetsdepartementet.
- Arvidson, M. & Johansson, S. (2017). *Roll och identitet. En socialpsykologisk introduktion*. Malmö: Gleerups.
- Becker, S.H. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: The Free Press of Glencoe.
- Becker, S.H. (2006). *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv förlag.
- Berger, P.L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor books.
- Brodén, M. (2004). *Graviditetens möjligheter. En tid då relationer skapas och utvecklas*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Burr, V. (2003). *Social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel*. Uddevalla: Daidalos AB.
- Butler, J. (2006). *Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.
- Börjesson, M., & Rehn, A. (2009). *Makt Begreppbart*. Stockholm: Liber.

- Cast, A. D. (2004). Well-Being and the Transition to Parenthood: An Identity Theory Approach. *Sociological Perspectives*, 47(1), ss. 55-78, doi:10.1525/sop.2004.47.1.55
- Chilisa, B., & Kawulich, B. (2012). Selecting a research approach: Paradigm, methodology and methods. I Wagner, C. (red.), Kawulich, B., & Garner, M. *Doing social research: A global context*. New York: Mcgraw-Hill Higher education.
- Clarke, V. (2008). Men not included? *Journal of GLBT Family Studies*, 3(4), ss. 309-349, doi:10.1300/J461v03n04_01
- Clarke, V., Ellis, S, Peel, E. & Riggs, D. (2010). *Lesbian, gay, bisexual, trans & queer psychology*. Cambridge: University Press. Connolly.
- David, M., & Sutton, C.D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ejrnæs, M., & Kristiansen, S. (2002). Perspektiv på sociala problem i USA och Skandinavien. I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & kultur.
- Folkhälsomyndigheten, (2020). *HBTQ*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/ledaresomlyssnar/fordjupning-for-din-forening/hbtq/> (hämtad 2020-11-03).
- Gabb, J. (2018). Unsettling lesbian motherhood: Critical reflections over a generation (1990-2015). *Sexualities*, 21(7), ss. 1002 -1020, doi:10.1177/1363460717718510
- Gablin, A. (2014). An introduction to social constructionism. *Social Research Reports*, 26, ss. 82-92, Tillgänglig:
https://www.researchreports.ro/images/researchreports/social/srr_2014_vol026_004.pdf
- Goldberg, A. (2010). *Lesbian and gay parents and their children. Research on the family life cycle*. Washington: American Psychological Association.
- Hayman B., Wilkes, L., Jackson, D., Halcomb. (2013). *De Novo Lesbian Families: Legitimizing the Other Mother*. *Journal of GLBT Family Studies*, 9(3), ss. 273-287, doi: 10.1080/1550428X.2013.781909

- Heidegren, C-G., & Wästerfors, D. (2019). *Den interagerande människan*. Malmö: Gleerups.
- Hill Collins, P. (1989). The social construction of black feminist thought. *Signs* 14 (4) ss. 745-743, doi:10.1086/494543
- Jonsson Malm, C. (2011). *Att plantera ett barn: internationella adoptioner och assisterad befruktning i svensk reproduktionspolitik*. Lund: Lunds universitet.
- Justitiedepartementet (2005). *Assisterad befruktning och föräldraskap* (Regeringens proposition 2004/05:137). Stockholm: Regeringskansliet.
- Justitiedepartementet (2002). *Partnerskap och adoption* (Regeringens proposition 2001/02:123). Stockholm: Regeringskansliet.
- Kalman, H., & Lövgren, V. (2012). Etik i forskning och etiska dilemman. En introduktion. I Kalman, H., & Lövgren, V. (red) *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Leigh, B., & Milgrom, J. (2008). Risk factors for antenatal depression, postnatal depression and parenting stress. *BMC Psychiatry*, 8 (24), doi:10.1186/1471-244X-8-24
- Lundahl, P. (1998). *Lesbisk identitet*. Stockholm: Carlsson.
- Malmquist, A. (2015). A Crucial but Strenuous Process: Female Same-Sex Couples' Reflections on Second-Parent Adoption. *Journal Of GLBT Family Studies*, 11(4), ss. 351-374, doi:10.1080/1550428X.2015.1019169
- Malmquist, A. (2016). *Lesbiska småbarnsföräldrar. Utmaningar i en tid av möjligheter*. Stockholm: Makadam förlag.
- Malmquist, A. (2015). *Pride and Prejudice: Lesbian Families in Contemporary Sweden* (Doktorsavhandling). Linköpings universitet, Division of Psychology at the Department of Behavioural Sciences and Learning.

Malmquist, A., Hydén, M., & Zetterqvist Nelson, K. (2012). Familjeliv hos samkönade par och andra regnbågsfamiljer. I Bäck-Wiklund, M., & Johansson, T. (red). *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur & Kultur.

Martinsson, L., Reimers, E., Reingarde, J. & Lundgren, A. S. (2007). *Norms at work: Challenging homophobia and heteronormativity*. Stockholm: Norra Skåne Offset AB.

Mattsson, T. (2010). *Intersektionalitet I social arbete. Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups.

Nationalencyklopedin. (u.å). Heteronorm. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/heteronorm> (hämtad 2020-11-03).

Nationalencyklopedin. (u.å). Intersektionalitet. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/intersektionalitet> (hämtad 2020-11-06).

Nationalencyklopedin. (u.å). Kärnfamilj. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/k%C3%A5ng/k%C3%A4rnfamilj> (hämtad 2020-11-05).

Nationalencyklopedin. (u.å.). Moderskap. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/moderskap> (hämtad 2020-11-05).

Nationalencyklopedin. (u.å.). Norm. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/norm> (hämtad 2020-11-04).

Nationalencyklopedin. (u.å.). Stämplingsteori. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/st%C3%A5ng/st%C3%A4mplingsteori>
(hämtad 2020-11-04).

Nygren, L. (2012). Risken finns, finns nyttan? I Kalman, H., & Lövgren, V. (red.). *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.

Psykologiguiden. (u.å.). Socialkonstruktionism. Tillgänglig:
<https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=socialkonstruktionism>
(hämtad 2020-11-05).

Psykologiguiden. (u.å.). Interaktionistisk psykologi. Tillgänglig:
<https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=interaktionistisk+psykologi>
(hämtad 2020-11-05).

Riksförbundet för sexuell upplysning. (2017). *Frivillig barnlöshet*. Stockholm: RFSU.
<https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-dig-som-undrar/relationer/foraldraskap/frivillig-barnloshet/> (hämtad 2020-10-28).

Rosenberg, T. (2005). *Könet brinner! Judith Butler. Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur & kultur.

Ryan-Flood, R. (2009). *Lesbian motherhood: Gender, families and sexual citizenship*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Röstlund, L. (2019). Studie: Fler lesbiska par skaffar barn. *Dagens Nyheter*. 28 juli.
<https://www.dn.se/nyheter/studie-fler-samkonade-kvinnopar-skaffar-barn/> (hämtad 2020-10-29).

SFS 1949:381. *Föräldrabalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1994:1117. *Lag om registrerat partnerskap*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2006:351. *Lag om genetisk integritet m.m.* Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2018:1279. *Lag om ändring i föräldrabalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Shumaker, S. A., & Brownell, A. (1984). Toward a Theory of Social Support: Closing Conceptual Gaps. *Journal Of Social Issues*, 40(4), ss. 11-36, doi:10.1111/j.1540-4560.1984.tb01105.x

Skatteverket (2020). *Moderskap. Rättslig vägledning*. Stockholm: Skatteverket.

Socialdepartementet (2002). *Behandling av ofrivillig barnlöshet* (Regeringens proposition 2001/02:89). Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2019). *Att synliggöra normer i Socialtjänsten - med ett hbtq-perspektiv*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2017). *SBU- Utvärdering av metoder i hälso- och sjukvården och insatser i socialtjänsten*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering.
- Statens offentliga utredningar (2001). *Barn i homosexuella familjer* (SOU 2001:10) Stockholm: Justitiedepartementet.
- Sunesson, S. (2002). Beständig ojämlikhet – vem är en outsider? I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & kultur.
- Svensson P., & Ahrne G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Svensson P., & Ahrne G. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.
- Tinnerholm Ljungberg, H. (2015). *Omöjliga familjen: ideologi och fantasi i svensk reproduktionspolitik*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Vetenskapliga rådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapliga rådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.
- Wojnar, D., & Katzenmeyer, A. (2014). Experiences of preconception, pregnancy, and new motherhood for lesbian nonbiological mothers. *Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing*, 43(1), ss. 50–60, doi:10.1111/1552-6909.12270
- Zimmerman, L.L., & Nordqvist, A. (2018). *Juridiskt föräldraskap*. Stockholm: RFSL <https://www.rfsl.se/verksamhet/foralder/att-bli-och-vara-foralder/juridiskt-foraldraskap-efter-assisterad-befruktning/#n%C3%A4rsta%20st%C3%A4p> (hämtad 2020-10-28).

Åsberg, R. (2001). *Ontologi, epistemologi och metodologi: en kritisk genomgång av vissa grundläggande vetenskapsteoretiska begrepp och ansatser*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

1177 Vårdguiden (2010). IVF, provrörsbefruktning. <https://www.1177.se/barn--gravid/barnloshet/ivf-provrorsbefruktning/> (hämtad 2020-10-25).

Bilaga 1. Informationsbrev

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Göteborg 2020-10-16

Till dig som är lesbisk och blivit mamma genom assisterad befruktning, men som inte burit barnet. Information och förfrågan om medverkan i intervjustudie,

Uppsatsens syfte

Föräldrablivande och föräldraskap är frågor som rönt uppmärksamhet inom en rad olika forskningsdiscipliner. Majoriteten av den forskning som bedrivits i frågorna tar avstamp i den heterosexuella kärnfamiljens erfarenheter. Det råder således en del kunskapsluckor vad gäller lesbiska pars erfarenheter kring området generellt och i synnerhet med fokus på den icke bärande modern. Denna uppsats har därför som utgångspunkt att undersöka lesbiska icke bärande mödrars erfarenheter och upplevelser av att bli mamma i Sverige.

Vem?

Lesbiska icke bärande mödrar med erfarenhet av assisterad befruktning eller heminsemination inbjuds att delta i denna intervjustudie vars syfte är att belysa era erfarenheter av att bli mödrar i ett heteronormativt samhälle likt Sverige.

Hur?

Intervjuerna kommer p.g.a. rådande omständigheter i huvudsak att bedrivas via plattformen zoom eller via andra digitala mötesverktyg.

Förutsättningar för deltagare

Studien är helt frivillig och du kan när som helst avbryta din medverkan utan motivering. Ljudupptagningen kommer att spelas in men materialet kommer att behandlas och hanteras konfidentiellt. Det är endast forskarna som kommer att ta

del av inspelade intervjuerna. När vi analyserat intervjuerna och uppsatsen godkänts kommer materialet raderas. I den färdigställda studien kommer inga personuppgifter förekomma och materialet kommer aidentifieras. När studien sammanställts delas en kopia med medverkande.

Om oss

Studien är en del av en C-uppsats på Socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi heter Casandra Johansson och Jessika Pedersen. Frågor och intresseanmälan görs via e-mail till:

Casandra Johansson, casandra.jo@hotmail.com

Jessika Pedersen, jessika_pedersen@hotmail.com

Om det skulle bli aktuellt går det bra att kontakta vår handledare:

Maimuna Abdullahi, maimuna.abdullahi@gu.se

Bilaga 2. Samtyckesblankett

Informerat samtycke avseende deltagande i intervjustudie

Stort tack för ditt deltagande i vår studie! Nedan följer information avseende studiens syfte, dess upplägg, villkor och dina rättigheter som forskningsdeltagare. Det är av vikt att du känner till och förstår den information som presenteras, ställ därför gärna frågor om du har några. När du läst igenom informationen och förstådd med dess innebörd kommer du få skriva under att du samtycker till ditt deltagande i studien.

Uppsatsens syfte

Studien syftar till att belysa icke bärande mödrars erfarenheter av att bli mödrar i ett heteronormativt samhälle. Genom analys av icke bärande mödrars berättelser önskar vi bidra till ökad förståelse för de erfarenheter ni har och vilka eventuella svårigheter ni möter av samhället och omgivningen utifrån ert moderskap.

Förutsättningar för dig som deltagare

Studien är helt frivillig och du kan när som helst avbryta din medverkan utan motivering. Observera att din underskrift inte medför ett tvång att delta. Ljudupptagningen kommer att spelas in men materialet kommer att behandlas och hanteras konfidentiellt i den mån det är möjligt. Det är endast forskarna som kommer att ha tillgång till det inspelade materialet. När vi analyserat intervjuerna och uppsatsen godkänts kommer materialet raderas. I den färdigställda studien kommer inga personuppgifter förekomma och materialet kommer aidentifieras. När studien sammanställs delas en kopia med medverkande.

Publicering

Studien kommer efter att den blivit godkänd publiceras på GUPEA, Göteborgs Universitets elektroniska arkiv för publikationer.

Om oss

Studien är en del av en C-uppsats på Socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi heter Casandra Johansson och Jessika Pedersen. Vår handledare är Maimuna Abdullahi.

Våra kontaktuppgifter:

Casandra Johansson, casandra.jo@hotmail.com

Jessika Pedersen, jessika_pedersen@hotmail.com

Kontaktuppgifter till vår handledare:

Maimuna Abdullahi, maimuna.abdullahi@gu.se

- Jag intygar härmed att jag tagit del av ovan nämnda uppgifter kring forskningsstudien både skriftligen och muntligen samt att jag är införstådd med dess innebörd.
- Jag samtycker till att intervjun spelas in och till att min berättelse återges på det sätt som presenterats.
- Jag samtycker till att mina personuppgifter behandlas enligt den konfidentialitet som beskrivits.
- Jag ger mitt samtycke att frivilligt delta i denna forskningsstudie.
- Jag är fullt medveten om att studien är frivillig och att jag, när som helst utan att behöva ange förklaring, kan avbryta mitt deltagande.

.....
Datum   Forskningsdeltagarens namnteckning

.....
Namnförtydligande

Undertecknade försäkrar att denne utifrån ovan nämnda information både skriftligen och muntligen förklarat studiens syfte för forskningsdeltagaren. Vidare försäkrar jag härmed att forskningsdeltagarens samtycke har inhämtats. Vidare försäkrar jag att forskningsdeltagaren delges en kopia på den färdigställda uppsatsen innan denne lämnas in för examination.

.....
Datum   Forskningsledare 1 namnteckning

.....
Namnförtydligande

.....
Datum   Forskningsledare 2 namnteckning

.....
Namnförtydligande

Bilaga 3. Intervjuguide

Innan intervjun

Hälsa välkommen!

Sammanhangsmarkering.

Förklara och dela samtyckesblankett.

Informera om personens rätt att när som helst avbryta utan motivering.

Inledande frågor

Berätta lite kort om dig själv:

Vem är du?

Ålder?

Familjesituation?

Hur vill du bli benämnd?

Graviditeten

Processen att bli gravid, hur gick det till?

Hur reagerade omgivningen när ni berättade att ni väntade barn?

Hur tänkte du inför din kommande moderskapsroll?

Bemötande innan förlossningen

Hur upplever du att du blev bemött under graviditeten?

Vilket stöd/icke stöd upplevde du inför din kommande moderskapsroll?

Kände du dig inkluderad/exkluderad? Varför/varför inte?

Moderskapsidentitet

Vad är moderskap för dig?

Hur ser du på din roll som icke bärande moder?

Berätta om när du blev juridisk förälder, hur gick det till?

Har omgivningens bemötande påverkat din syn på dig själv som mamma? Om ja, vill du berätta hur?

Bemötande efter förlossningen

Hur blir du bemött av omgivningen, vård etc.?

Tycker du att du blir bemött på ett annat sätt än din partner? Hur/varför?

Hur skulle du vilja bli bemött?

Avslutning

Slutligen, stämde dina föreställningar om att bli mamma? Varför/Varför inte?

Hur skulle du beskriva ett idealstöd avseende roll som icke bärande moder och blivande mamma?

Något du skulle vilja tillägga eller dra tillbaka?

Avslutande sammanhangsmarkering.

Tusen tack för din medverkan!